

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№2, 2018

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)

ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)

გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)

ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)

ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)

თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)

ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)

პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)

ლადო ჭანტურია (პროფ., თსუ)

ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)

გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)

ლაშა პრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და
სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)

გუნთერ ტოიბნერი (პროფ.,

ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)

ბერნდ შუნემანი (პროფ.,

მიუნხენის უნივერსიტეტი)

იან ლიდერი (პროფ.,

ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)

ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

კარმენ გარსიმარტინი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ.,

ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2019

ISSN 1987-7668

საკონსტიტუციო სასამართლოში კომპეტენციური დავების განხილვა, როგორც ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის რეალიზაციის ძირითადი კონსტიტუციური მექანიზმი

„დაუკვირდით სიტყვებს – კონსტიტუცია, ის არ გულისხმობს „უფლებათა ბილს“; ის გულისხმობს სტრუქტურას“.

ენტონინ ვრეგორი სკალია

საკონსტიტუციო სასამართლოს იდეა არსებითად დაკავშირებულია სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა კომპეტენციების კონსტიტუციურ კონტროლთან და მაგალითისათვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრეცედენტიც (*Marbury v. Madison*), ამერიკის შეერთებული შტატების კონსტიტუციურ მართლმსაჯულებაში, გარკვეულნილად, სწორედ სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა უფლებამოსილებათა კრიზისს უკავშირდებოდა კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ისტორიაში. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, კონსტიტუციონალიზმის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე შეფასდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებული როლი და მნიშვნელობა. ასევე, აუცილებელია, შეფასდეს ევროპული გამოცდილება ამ მიმართულებით და, ის თუ რა მნიშვნელოვანი და საინტერესო შედეგები ჰქონდა ამგვარი კომპეტენციის ფარგლებში საკონსტიტუციო კონტროლსა და კონსტიტუციურ მართლმსაჯულებას. შესაბამისად, საკონსტიტუციო კონტროლის ამ საკვანძო ინსტრუმენტის ფარგლებში უნდა ვისაუბროთ ასევე სამართლის პრიმატზე, რომლის ფარგლებშიც უნდა განვითარდეს კონსტიტუციონალიზმის იდეა. აღნიშნული საკითხი დოქტრინალური მნიშვნელობისაა და ამავე დროს, ქართული კონსტიტუციონალიზმის განვითარებისთვის განსაკუთრებული აქტუალობა გააჩნია.

საკვანძო სიტყვები: საკონსტიტუციო სასამართლო, ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი, კომპეტენციური დავები, კონსტიტუციური მართლმსაჯულება.

1. შესავალი

„საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციისა და კონსტიტუციური წყობის წარმატებული ფუნქციონირების ერთ-ერთ ფუძემდებლურ პრინციპს ხელისუფლების დანაწილება წარმოადგენს. აღნიშნული დებულება, რომელიც არაერთხელ დადასტურდა დოქტრინისა თუ პრაქტიკის მიერ, სრულყოფილი სახით საფრანგეთის 1789 წლის „ადამიანის და მოქალაქის უფლებათა დეკლარაციის“ მე-16 მუხლში აისახა: „საზოგადოებას, სადაც არ არსებობს ხელისუფლებათა დანაწილება, არ გააჩნია კონსტიტუცია“.¹

* ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი.

¹ კვერენჩილაძე გ., საქართველოს მთავრობის კონსტიტუციური სტატუსი (კონსტიტუციის 78-ე მუხლის კომენტარი), თანამედროვე საკონსტიტუციო სამართალი, კვერენჩილაძე გ., გეგენავა დ. (რედ.), ნიგნი I, თბ., 2012, 8-9.

საქართველოს კონსტიტუციონალიზმის ისტორია სახელმწიფო მმართველობის მოდელის რიგ სახესხვაობებს იცნობს, ჯერ კიდევ 1921 წლის კონსტიტუციით ჩამოყალიბებული მმართველობის მოდელით საკმაოდ საინტერესოდ იყო განანილებული ხელისუფლება, აღნიშნული კონსტიტუციის ძირითად თავისებურებად ასახელებენ, რომ აღნიშნული ძირითადი კანონი არ ითვალისწინებდა სახელმწიფოს მეთაურის ხელისუფლებას და სწორედ ამგვარი თავისებურებების გამო, მას „მიამიტურ“ კონსტიტუციასაც უწოდებდნენ.² 1992 წლის 6 ნოემბრის კანონი სახელმწიფო ხელისუფლების შესახებ, ე. წ. „მცირე კონსტიტუცია“, არაორდინალურად აწესრიგებდა ხელისუფლების ორგანოთა ორგანიზაციის საკითხებს. მაგ., ამ კანონის მე-17 მუხლის მიხედვით პარლამენტის თავმჯდომარედ არჩეული პირი ითავსებდა სახელმწიფოს მეთაურის სტატუსსაც.³ 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუციით კი საერთოდ ახლებურად ჩამოყალიბდა მმართველობის მოდელი, რომელიც ერთგვარ საპრეზიდენტო მმართველობის სისტემადა ჩამოყალიბდა. აღნიშნული კონსტიტუციით დაედო საფუძველი საქართველოში კონსტიტუციური მართლმსაჯულებისა და კერძოდ საკონსტიტუციო სასამართლოს იდეას.⁴ 2004 წლის 6 თებერვლის კონსტიტუციური რეფორმის შედეგად ჩამოყალიბებული, მმართველობის შერეული მოდელი – ე. წ. „ნახევრად საპრეზიდენტო მოდელი“,⁵ უფრო კონკრეტულად კი საპრეზიდენტო-საპარლამენტო ქვეტიპის ნახევრად საპრეზიდენტო სისტემა.⁶ განსაკუთრებით საინტერესოა 2009-2010 წლის კონსტიტუციური რეფორმის შედეგად 2010 წლის 15 ოქტომბერს მიღე-

² პაპუაშვილი გ., საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წლის კონსტიტუცია (90 წლის გადასახედიდან), მე-2 გამოც., ბათუმი, 2013, 24. ასევე, <<http://constcommission.ge/1921>>, [20.11.2018].

³ კვერენჩილაძე გ., საქართველოს მთავრობის კონსტიტუციური სტატუსი (კონსტიტუციის 78-ე მუხლის კომენტარი), თანამედროვე საკონსტიტუციო სამართალი, კვერენჩილაძე გ., გვეგნავა დ. (რედ.), ნიგნი I, თბ., 2012, 19. ასევე, <<http://constcommission.ge/1992>>, [20.11.2018].

⁴ საკონსტიტუციო მართლმსაჯულების ისტორია საკმაოდ მნიშვნელოვანია და პირდაპირ უკავშირდება კონსტიტუციონალიზმის განვითარებას და ხელისუფლების დანაწილების უზრუნველყოფის იდეას. ამერიკის შეერთებულ შტატებში 1803 წელს მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომელიც დღემდე თვალსაჩინო მაგალითს წარმოადგენს კონსტიტუციური მართლმსაჯულებისათვის, კერძოდ, „მერბერი მედი-სონის წინააღმდეგ“ საქმის განხილვისას მოსამართლე ჯონ მარშალმა დაადგინა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანი კონსტიტუციური პრეცედენტი, *Marbury v. Madison*, 5 U.S. 137 (1803). კელზენისეული ევროპული რეცეფციის წყალობით 1920-იან წლებში საკონსტიტუციო სასამართლოს იდეას წარმოიშვა, ხოლო საქართველოში პირველი საკონსტიტუციო სასამართლო 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუციით ჩამოყალიბდა.

⁵ „ევროპაში დემოკრატიზაციის მეორე ტალღამ გამოიწვია რეჟიმების ტიპები, რომლებიც არ მიეკუთვნებიან არც საპარლამენტო და არც საპრეზიდენტო სისტემებს. სიტყვათა შეთანხმება „ნახევრად-საპრეზიდენტო“ (*semi-presidentialism*) პირველად გამოიყენა ფრანგმა ჟურნალისტმა და გაზეთ „ლე მონდე“-ს დამფუძნებელმა – ჰუბერტ ბე-მერიმ, 1959 წელს, ხოლო რაც შეეხება აკადემიურ სფეროს, ამ შემთხვევაში პირველად აღნიშნული ტერმინი გამოიყენა მორის დიუვერჟემ „პოლიტიკური ინსტიტუტებისა და კონსტიტუციური სამართლის შესახებ“ მისი ნიგნის მე-11 გამოცემაში. *Elgie R., The Politics of Semi-Presidentialism*, 1999, <http://www.researchgate.net/publication/265101267_The_Politics_of_Semi-Presidentialism>, [20.11.2018]. მმართველობის შერეული მოდელი წარმოიშვა საფრანგეთის კონსტიტუციაში ერთგვარი ევროპული და ამერიკული კონსტიტუციური სისტემების შერწყმით და იგი წარმოადგენს ერთგვარ ჰიბრიდს ამ ორი სისტემის შორის. *McQuire K. A., President — Prime Minister Relations, Party System, and Democratic Stability in Semipresidential Regimes, Comparing the French and Russian Models*, *Texas International Law Journal*, Vol. 47(2), 2012, 429.

⁶ ალასანია გ., პრეზიდენტის აღმასრულებელი ხელისუფლების ფარგლები საქართველოს კონსტიტუციით, სასემინარო ნაშრომი, თბ., 2008, 23.

ბული და 2013 წლის 17 ნოემბერს ამოქმედებული კონსტიტუციური კანონი. მისი მიხედვით აღმასრულებელი ხელისუფლება განცალკევდა სახელმწიფოს მეთაურის ხელისუფლებისგან და ცალსახად განისაზღვრა, რომ აღმასრულებელ ხელისუფლებას წარმოადგენს საქართველოს მთავრობა. ძირითადი კანონის ამ შესწორებით სახელმწიფოს მართველობის მოდელის კლასიფიკაციად განისაზღვრა ნახევრად საპრეზიდენტო მმართველობის მოდელის პრემიერ-პრეზიდენტალიზმის ქვეტიპი. სწორედ ამგვარი მმართველობის მოდელებში წარმოიშობა, როგორც წესი, ძირითადად, კონსტიტუციური კონფლიქტები და კოლიზიები.⁷ შეიძლება ითქვას, რომ პრემიერ-პრეზიდენტალიზმი უფრო მგრძობიარეა კონსტიტუციური კონფლიქტების მიმართ, ვიდრე ეს შეიძლება იყოს საპრეზიდენტო-საპარლამენტო მოდელში.⁸ სახელმწიფო ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის ფარგლებში სახელისუფლებო კონფლიქტების მიმართ ასევე განსაკუთრებით სენსიტიურ მმართველობის მოდელს წარმოადგენს საპარლამენტო მმართველობის სისტემა, რომელიც 2017-2018 წლის კონსტიტუციური რეფორმის ფარგლებში ჩამოყალიბდება საქართველოში.⁹ შეიძლება ითქვას, რომ ამდენი ცვლილების მიუხედავად, ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის რეალიზაცია სრულყოფილად ვერ წარიმართება საკონსტიტუციო სასამართლოს არსებითად მნიშვნელოვანი და პრაქტიკული მონაწილეობის გარეშე და ზემოაღნიშნული რეფორმების სიმრავლე მიმაჩნია, რომ სწორედ ამის დასტურია, ვინიდან პოლიტიკური კონსესუსის ძიების პირობებში და უამრავი კონსტიტუციური რეფორმის მცდელობის მიუხედავად, დღემდე ვერ იქნა მიღწეული კონსესუსი ხელისუფლების დანაწილების ოპტიმალურ მოდელზე. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია, რომ ეს პროცესი წარიმართოს გაცილებით მიუკერძოებელი კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მეშვეობით.

მნიშვნელოვანია, მსჯელობა დაეფუძნოს სამართლებრივი სახელმწიფო პრინციპიდან გამომდინარე სამართლის პრიმატის იდეას პოლიტიკურ-კომპეტენციური დავის ვითარებაში. შესაბამისად, ყველა კომპეტენციური თუ სახელისუფლებო კოლიზია უნდა გადაწყდეს კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ფარგლებში, რათა აღნიშნული კონფლიქტები სისტემურად იქნეს გადაწყვეტილი და ერთობლიობაში შეფასებული ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის რეალური კონსტიტუციური მექანიზმის მეშვეობით. იმდენად, რამდენადაც ყველა კომპეტენცია უნდა ემსახურებოდეს იმ აუცილებელ მიზანს და ამოცანას, რაც თითოეული ხელისუფლების შტოს აქვს მინიჭებული სახელმწიფოს ძირითადი კანონით თავიანთი ფუნქციებიდან გამომ-

⁷ Protsyk O., Intra-Executive Competition between President and Prime Minister: Patterns of Institutional Conflict and Cooperation under Semi-presidentialism, *Politik Studies*, Vol. 54, 2006, 222.

⁸ Sedelius T., Mashtaler O., Two Decades of Semi-presidentialism: Issues of Intra-executive Conflict in Central and Eastern Europe 1991-2011, *East European Politics*, № 29:2, 2013, 115.

⁹ საქართველოს 1995 წლის 24 აგვისტოს კონსტიტუცია სამ ძირითად კონსტიტუციურ რეფორმას ითვლის 2004 წლის 6 თებერვლისა და 2010 წლის 15 ოქტომბრის (ამოქმედდა 2013 წლის 17 ნოემბერს) და 2017 წლის 13 ოქტომბრისა და 2018 წლის 28 მარტის კონსტიტუციური კანონები, რომელიც ამოქმედდება 2018 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში გამარჯვებული კანდიდატის მიერ ფიცის დადების შემდგომ. ამ რეფორმებმა მოახდინეს მმართველობის მოდელის შეცვლა და საპრეზიდენტო მმართველობის მოდელს ჩაენაცვლა შერეული მმართველობის მოდელი. შესაბამისად, ნახევრად-საპრეზიდენტო და ნახევრად-საპარლამენტო მოდელების სახით, ხოლო სამომავლოდ ითვალისწინებს კლასიკური საპარლამენტო მართველობის მოდელზე გადასვლას.

დინარე. პრინციპულად, სწორე სამართლის პრიმატის – ე. წ. „სამართლებრივი ზედამხედველობა“ (*Judicial Review*) პრინციპი გულისხმობდა კონსტიტუციური მართლმსაჯულების იდეას,

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე ცალსახად შეიძლება ითქვას, რომ როგორც კონსტიტუციის მოქმედი, ისევე სამომავლოდ ასამოქმედებელი რედაქციიდან გამომდინარე განსაკუთრებით აქტუალურია სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა შორის კონსტიტუციური კონფლიქტების წარმოშობის საკითხი იმდენად, რამდენადაც ძირითადი კანონით ხისტად არ არის დანაწილებული სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა შორის კომპეტენციები და კონსტიტუციური ფუნქციები. შეიძლება ითქვას, რომ ამგვარი კონსტიტუციური კოლიზიების აღმოსაფხვრელად ყველაზე მნიშვნელოვან კონსტიტუციურ მექანიზმს წარმოადგენს სწორედ საკონსტიტუციო სამართლო, როგორც ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოთა შორის კომპეტენციური დავის განმხილველი ძირითადი ორგანო. გამომდინარე აქედან, მნიშვნელოვანია განვიხილოთ კონსტიტუციური კომპეტენციური დავების შინაარსი და მათი პრაქტიკა საქართველოსა და ევროპაში. ნაშრომის მიზანია, კომპეტენციური დავის კონცეპტუალური საკითხების მომწესრიგებელი დებულებების ანალიზის საფუძველზე, დადგინდეს საკონსტიტუციო სასამართლოში აღნიშნული კატეგორიის დავების ფართო გაგებით დამკვიდრების აუცილებლობა და გარდაუვალობა. ამგვარი კონსტიტუციური კონფლიქტების სისტემური გადაწყვეტის კონცეფციების დასახვა და მართლმსაჯულების იდეის ფარგლებში მისი განხორციელების შესაძლებლობების წარმოჩენა.

კვლევისას გამოყენებულია პრესკრიფციული, ანალიტიკური, შედარებითი, ისტორიულ-სამართლებრივი, პრაქტიკული ანალიზის მეთოდი, ასევე, სტატიაში გამოყენებულია მეტა-იურიდიული, ინტერდისციპლინური მეთოდებიც იმდენად, რამდენადაც კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ყველაზე მეტად პოლიტიკურ სექტორზე ირგვლის არის წარმართული ძირითადი მსჯელობა, კვლევისას ასევე გამოყენებულია ისტორიული სოციალურ-პოლიტოლოგიური ანალიზის მეთოდი.

2. კონსტიტუციური მართლმსაჯულება, როგორც ხელისუფლების დანაწილების გარანტია

ცნობილმა იურისტმა – შტაიბერგმა, სწორად აღნიშნა, რომ „ძალზე მნიშვნელოვანია ის გარემოება, როდესაც კონსტიტუციური რეფორმების გატარების დროს, პირველად სახელმწიფოს ისტორიაში, იქმნება საკონსტიტუციო მართლმსაჯულება, მით უმეტეს მაშინ, როდესაც ამ სახელმწიფოს ყოფილი იურიდიული პრაქტიკა არ იმსახურებდა რაიმე ნდობას“.¹⁰ საკონსტიტუციო სასამართლოს შეიძლება ჰქონდეს მნიშვნელოვანი გავლენა საგარეო და საშინაო პოლიტიკურ საქმიანობაზე კომპეტენციური დავების გადაწყვეტის გზით.¹¹ აღნიშნული საკითხი პრინციპულად უკავშირდება საერთო სუვერენიტეტის საკითხს, რომელიც ყველა ხე-

¹⁰ ბეჟუაშვილი გ., თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის როლი საქართველოს საგარეო პოლიტიკის განხორციელებაში, საქართველო და საერთაშორისო სამართალი, *კორკელია კ., სესიაშვილი ი.* (რედ.), თბ., 2001, 27.

¹¹ ბეჟუაშვილი გ., საქართველოს საგარეო პოლიტიკის საკონსტიტუციო სამართლებრივი საფუძვლები, *ჟურნ. ადამიანი და კონსტიტუცია*, № 3, 2001, 57.

ლისუფლების შტოს გააჩნია, მათ შორის, საკონსტიტუციო სასამართლოსაც. შესაბამისად, სასამართლო თავისი იურისდიქციით უზრუნველყოფს ხელისუფლების დანაწილებას ხელისუფლების ერთიანობის პრინციპის დაცვით. „დიდი პოლიტიკა ეს იყო, არის და დარჩება გერმანიის ფედერაციული საკონსტიტუციო სასამართლოს პრობლემად. დაფუძნების დღიდან ამ პრობლემასთან უნევს გამკლავება გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს, ვინაიდან პატიოსანმა ადამიანებმა პოლიტიკასა და სამართალს შორის გამავალი სამართლიანი გადაწყვეტილებები უნდა მიიღონ.“¹² რაც შეეხება საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს კონსტიტუციის¹³ 82-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის მიხედვით სასამართლო ხელისუფლება ხორციელდება საკონსტიტუციო კონტროლის, მართლმსაჯულებისა და კანონით დადგენილი სხვა ფორმების მეშვეობით, ხოლო 83-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის შესაბამისად, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო არის საკონსტიტუციო კონტროლის სასამართლო ორგანო.“ ამდენად, საქართველოში მოქმედებს ე. წ. „სპეციალიზებული სასამართლო ორგანო“, იგივე კონსტიტუციურ დებულება იკითხება კონსტიტუციის ახალი რედაქციის¹⁴ 59-ე მუხლის მე-2 პუნქტით, რომელიც ახორციელებს საკონსტიტუციო კონტროლს და ამავდროულად, კონსტიტუციურ მართლმსაჯულებას. მიმაჩნია, რომ „აღნიშნულ ტერმინს უფრო ფართო განმარტება შეიძლება მივანიჭოთ, ვიდრე მხოლოდ კონსტიტუციურ კონტროლს, ვინაიდან საკონსტიტუციო კონტროლი მეცნიერთა უმრავლესობის აზრით გულისხმობს უშუალოდ კანონებისა და ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის შემოწმებას (მ. ნუდელი, ტ. ნასიროვა, გ. კახიანი), არსებობს განსხვავებული მოსაზრებებიც, რომლებიც არა მხოლოდ სამართლებრივ აქტებს უკავშირებენ კონსტიტუციური კონტროლის ცნებას, არამედ ქმედებების შემოწმებასაც (ლ. ლაზარევი), ხოლო ა. ბლანკენაგელი მიუთითებს, რომ კონსტიტუციური კონტროლი ეს არის ხელისუფლების დანაწილებისა და კონსტიტუციური კონფლიქტების მოგვარებისაკენ მიმართული საქმიანობა.“¹⁵ საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოების უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია კომპეტენციური დავების განხილვაა, რაც, თავის მხრივ, უშუალო კავშირშია ხელისუფლების დანაწილების პრინციპთან.¹⁶ კონსტიტუციურ მართლმსაჯულების მიზანი არსებითად იგივეა, რასაც საკუთარ თავში გულისხმობს კონსტიტუციური კონტროლი, თუმცაღა გარკვეულწილად განსხვავდება მიზნის მიღწევის საშუა-

¹² გენაძე გ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება და პოლიტიკა?! (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის მაგალითზე), ქართული სამართლის მიმოხილვა, 1-ლი მე-2 კვ., 1999, 74 ; შედ. *Wesel U., Die Zweite Kreise, Zeit № 40, September, 1995.*

¹³ საქართველოს კონსტიტუციის მოქმედი რედაქცია 2017 წლის 13 ოქტომბერს და 2018 წლის 23 მარტს მიღებული ცვლილებებამდე არსებული მდგომარეობით, რომელიც ძალაშია 2018 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში ახლად არჩეული პრეზიდენტის ფიცის დადებად, საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24/08/1995.

¹⁴ საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქცია 2017 წლის 13 ოქტომბერს და 2018 წლის 23 მარტს მიღებული ცვლილებები, რომლებიც ამოქმედდება 2018 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში ახლად არჩეული პრეზიდენტის ფიცის დადების შემდგომ, საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24/08/1995.

¹⁵ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 24.

¹⁶ იქვე, 20.

ლებები. შეიძლება ითქვას, რომ კონსტიტუციის დაცვის გარანტიის თვალსაზრისით, ბევრად უფრო ეფექტიანი შეიძლება იყოს სწორედ კონსტიტუციური მართლმსაჯულება, იმდენად, რამდენადაც ამ შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭება მის მიზანს და არა ფორმალურ გარემოებებს.¹⁷

საკონსტიტუციო სასამართლო შეიძლება იყო ერთადერთი კონსტიტუციური სუბიექტი, რომელიც შეიძლება გადაწყვიტოს კომპეტენციურ სახელმწიფო ორგანოთა შორის კონფლიქტები. „კარლ შმიდტის აზრით, ვინაიდან კონსტიტუციური დავების დროს უფრო მეტი პოლიტიკაა, ვიდრე სამართალი, არ შეიძლება კონსტიტუციის უზენაესი მფარველი სასამართლო იყოს, კონსტიტუციის უზენაესი მფარველი მხოლოდ რაიხის პრეზიდენტია“.¹⁸ აღნიშნული მოსაზრება დიდი ხანია უარყოფილია, თუმცა პრეზიდენტი, ამის მიუხედავად, ინარჩუნებს კონსტიტუციური გარანტიის ფუნქციას. ამავდროულად, სწორედ პრეზიდენტის ფუნქციიდან გამომდინარე მას ევალება გადაჭრას პრობლემა, რომელიც უკავშირდება კონსტიტუციურ კონფლიქტებს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს შორის, ხოლო ამას იგი უნდა ახორციელებდეს საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის მიმართვის გზით.¹⁹ „პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში საკონსტიტუციო სასამართლოებს გააჩნიათ უმთავრესი უფლებამოსილება მონაწილეობა მიიღონ ხელისუფლების შტოთა შორის პოლიტიკურ ურთიერთობებში“.²⁰ ჰ. შვარცი მიიჩნევს, რომ უნდა არსებობდეს ხელისუფლების დანაწილების სისტემაში ნეიტრალური ინსტიტუტი, რომელიც მოაგვარებს ხელისუფლების დანაწილებასთან დაკავშირებულ კონსტიტუციურ კონფლიქტებს.²¹

იმდენად, რამდენადაც საკონსტიტუციო სასამართლო იხილავს დავებს პოლიტიკურ-კონსტიტუციურ ორგანოებს შორის,²² იგი პოლიტიკურ დავებს წყვეტს სამართლის მეშვეობით, ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს ერთადერთი „იარაღი“ სამართალია. თუმცა, როდესაც კონსტიტუციური ორგანოები ერთმანეთში კომპეტენციათა თაობაზე დაობენ – სამართლებრივი დავა უნებურად იმ წამსვე პოლიტიკურ განზომილებაში ხვდება.²³ იორნ იპსენის აზრით კი: „სამართალი პოლიტიკის მიზანს, შედეგს, ჩარჩოებსა და მასშტაბს წარმოადგენს.“²⁴ თეოდორ მაუნციის შეხედულებით, საკონსტიტუციო დავა, ეს არის

¹⁷ ვგულისხმობთ, მაგალითად, საკითხთა იმ კატეგორიებს, როდესაც კონსტიტუციური მართლმსაჯულების პირობებში აუცილებელი არ არის დავა წარმართოს კონკრეტული სამართლებრივი აქტის თაობაზე, არამედ ყველა ფორმალობისგან დამოუკიდებლად, მათ შორის, კონსტიტუციური ტრადიციებთან, ჩვეულებებთან ან/და სხვა ნებისმიერი ქმედებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, რომელიც შეიძლება განახორციელოს რომელიმე კონსტიტუციურმა სუბიექტმა.

¹⁸ გენაძე გ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება და პოლიტიკა?! (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის მაგალითზე), „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 1-ლი მე-2 კვ., 1999, 75.

¹⁹ ნაკაშიძე მ., ხელისუფლების განშტოებებთან პრეზიდენტის ურთიერთობათა თავისებურებები მართველობის ნახევრად საპრეზიდენტო სისტემებში, თბ., 2010, 210.

²⁰ იქვე, 217.

²¹ იქვე, 218.

²² პოლიტიკურ-კონსტიტუციურ ორგანოებში იგულისხმება ხელისუფლების ის ორგანოები, რომლებიც, კონსტიტუციური სტატუსებიდან გამომდინარე, უშუალოდ დაკავშირებულნი არის სახელმწიფო პოლიტიკის განხორციელებასთან.

²³ გენაძე გ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება და პოლიტიკა?! (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის მაგალითზე), „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 1-ლი მე-2 კვ., 1999, 81.

²⁴ იქვე, 81, შეად. Ipsen J., Statrecht, München, 1996, 245.

დავა სამართლის თეორეტიკოსებსა და პოლიტიკოსებს შორის.²⁵ საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად დადგენილია, რომ „საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საბოლოოა. არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი კარგავს იურიდიულ ძალას საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან“. არსებითად იდენტური ტექსტით არის გადმოტანილი კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში, კერძოდ, ახალი რედაქციის კონსტიტუციის მე-60 მუხლის მე-5 პუნქტით, თუმცა ახალი რედაქციით გარკვეული დამატება იქნა შეტანილი ამ დებულების შინაარსში, რომლის მიხედვით არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმატიული აქტი ან მისი ნაწილი კარგავს იურიდიულ ძალას საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაბამისი გადაწყვეტილების გამოქვეყნების მომენტიდან, თუ შესაბამისი გადაწყვეტილება არ ადგენს აქტის ან მისი ნაწილის ძალის დაკარგვის სხვა გვიანდელ ვადას. აქედან გამომდინარე, საბოლოოდ შეიძლება ითქვას, რომ საკონსტიტუციო სამართალში საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება ერთადერთი და საბოლოო ინსტანციაა, რომელიც ყველასათვის სავალდებულოდ შესასრულებელ ძალას იძენს. სწორედ ამ კუთხით შეიძლება ვისაუბროთ სამართლის პრიმატზე კონსტიტუციონალიზმში. რაც, თავის მხრივ, ხელისუფლების დანაწილებისა და კონსტიტუციის სხვა იდეალებისა და ღირებულების დაცვის უპირობოდ აღიარებას და უფრო მეტიც, მათ კონსტიტუციურ გარანტიას წარმოადგენს.

აქვე, აღსანიშნავია, ის გარემოება, რომ გარკვეულწილად შესაძლოა ეჭვქვეშ დადგეს საკონსტიტუციო სასამართლოს, როგორც პოლიტიკაზე გავლენა უნარიანი სუბიექტის სტატუსი და ამ მხრივ შეიძლება განხილულ იქნეს ის შემთხვევა, როდესაც საკითხი ეხება კონსტიტუციის ცვლილებას, რომელსაც რეალური პოლიტიკური სუბიექტები ახორციელებენ და უფრო მეტიც, როდესაც ეს კონსტიტუციური ორგანოები მოქმედებენ საკონსტიტუციო სასამართლოზე. „პოლიტიკასთან კარდინალურ საკითხებში“ ღიად დაპირისპირებულმა კონსტიტუციურმა მართლმსაჯულებამ უკუშედეგები მიიღო. მაგალითად მაშინ, როდესაც მეოცე საუკუნის 50-იან წლებში სამხრეთ აფრიკის უზენაესმა სასამართლომ არაკონსტიტუციურად აღიარა დისკრიმინაციული კანონი, საპასუხოდ მას კონსტიტუციური შესწორების გზით შეუზღუდეს უფლებამოსილებები, ხოლო რუსეთში 1993 წელს თანამდებობიდან გადააყენეს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარე, მას შემდეგ, რაც ის პარლამენტისა და პრეზიდენტის დავაში ჩაერია.²⁶ კონსტიტუციონალიზმის ისტორიის ამგვარი პრობლემატური გამოცდილების მიუხედავად, საქართველოში არსებობს საკმარისი გარანტიები, რათა დაცული იყოს სასამართლო ინსტიტუციურ დონეზე, რასაც ამტკიცებს კიდევ საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა, რომლის მიხედვით სასამართლოს შეუძლია იმ კანონის გაუქმება, რომელიც შეეხება მის კომპეტენციებს და რაც შეეხება კონსტიტუციის ცვლილებებს, ეს საკითხი ამ შემთხვევაში დაცულია მაღალი კვორუმით, თუმცა შესაძლე-

²⁵ გენაძე გ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება და პოლიტიკა?! (გერმანიის ფედერაციული რეს-პუბლიკის მაგალითზე), „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 1-ლი მე-2 კვ., 1999, 82.

²⁶ შაიო ა., ხელისუფლების თვით შეზღუდვა (კონსტიტუციონალიზმის შესავალი), *მაისურაძე მ.* (თარგმ.), *ნინიძე თ.* (რედ.), თბ., 2003, 283.

ბელია კიდევ უფრო მაღალი სტანდარტის დაწესებაც.²⁷ სასამართლოს დამოუკიდებლობის დაცვას ინსტიტუციურ დონეზე უზრუნველყოფს ასევე ის გარემოება, რომ ინდივიდუალურად დაცულია ყველა მოსამართლის დამოუკიდებლობა და ამ მხრივაც არსებობს საკმაოდ მნიშვნელოვანი გარანტიები, რათა მათ განახორციელონ საკუთარი უფლებამოსილებანი.

კიდევ ერთი საკითხი, რომელიც ადასტურებს კონსტიტუციური კონფლიქტების მართლმსაჯულების გადანყვეტის უპირატესობას არის ის, რომ „სახელმწიფო ამოცანების კონსტიტუციაში შეტანით კონსტიტუცია პოლიტიზირდება. ამის ხარჯზე პოლიტიკური საკითხი შესაძლოა გადაწყდეს არა მარტო სახელისუფლებო ძალების ურთიერთობის საფუძველზე და სანაცვლოდ მას კონსტიტუციური განზომილება მიენიჭოს, რაც შესაძლებელს ხდის უფრო დაბალანსებული, პოლიტიკური პროცესების სამართლებრივ ჩარჩოებში მოქცეულ გადანყვეტას. მაგრამ ეს ძალიან სახიფათო თამაშია, რადგან კონკრეტულ სიტუაციებთან იურიდიული ფორმების შეთავსება ადვილი საქმე როდია“.²⁸ სწორედ აქედან გამომდინარე მნიშვნელოვანია, რომ სახელმწიფო ამოცანების სწორად და ზოგადი კონსტიტუციური პრინციპების საფუძველზე ფორმირებისათვის ამ პროცესში მონაწილეობდეს საკონსტიტუციო სასამართლო. რაც საბოლოოდ, განაპირობებს კონსტიტუციის ტექსტის ნაკლებ პოლიტიზირებას, ეს კი, თავის მხრივ, სამართლებრივი სახელმწიფოს განვითარებისთვის უპირობოდ მნიშვნელოვანია.

3. კომპეტენციური დავის არსი და საფუძვლები

კომპეტენციური დავის მიზანს და არსს იმავდროულად წარმოადგენს კონსტიტუციის მე-5 მუხლის მე-4 პუნქტით (2017-2018 წლის კონსტიტუციური რეფორმის შესაბამისად ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის მარეგლამენტირებელ შესაბამის დებულებას ითვალისწინებს საქართველოს კონსტიტუციის მე-4 მუხლის მე-3 პუნქტი),²⁹ განმტკიცებული ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის უზრუნველყოფა და აღნიშნული მექანიზმი ერთ-ერთ ძირითადი კონსტიტუციურ-სამართლებრივი გარანტიაა, რათა უზრუნველყოფილი იყოს ჰორიზონტალური ხელისუფლების დანაწილება უმაღლეს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა შორის.³⁰ სა-

²⁷ 2013-2015 წლის საკონსტიტუციო კომისიის ფარგლებში აქტიურად განიხილებოდა წინადადებები, რომლებიც გულისხმობდა საკონსტიტუციო ცვლილებებთან დაკავშირებულ საკონსტიტუციო სასამართლოს მონაწილეობას. მართალია, ე. წ. სერტიფიცირების ინსტიტუტი ვერ იქნება ამის სრულყოფილი მონაცვლე, თუმცა, გარკვეულწილად, შექმნის მნიშვნელოვან გარანტებს, რათა დაცული იყოს სამართალი ზედმეტი პოლიტიკისაგან. იხ. ავტორთა ჯგუფის კონსტიტუციური კანონის პროექტი, <<http://constcom-mission.ge/1-6>>, [20.11.2018].

²⁸ შაიო ა., ხელისუფლების თვით შეზღუდვა (კონსტიტუციონალიზმის შესავალი), *მაისურაძე მ.* (თარგმ.), *ნინიძე თ.* (რედ.), თბ., 2003, 45.

²⁹ 2017 წლის 13 ოქტომბრისა და 2018 წლის 28 მარტის კონსტიტუციური კანონები, რომელიც ამოქმედდება 2018 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებში გამარჯვებული კანდიდატის მიერ ფიცის დადების შემდგომ. სხენებულმა რეფორმებმა მოახდინეს მმართველობის მოდელის შეცვლა და საპრეზიდენტო მმართველობის მოდელს ჩაენაცვლა შერეული მმართველობის მოდელი, შესაბამისად, ნახევრად-საპრეზიდენტო და ნახევრად-საპარლამენტო მოდელებს სახით, ხოლო სამომავლოდ ითვალისწინებს კლასიკური საპარლამენტო მმართველობის მოდელზე გადასვლას.

³⁰ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 147.

ხელმწიფო ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოთა შორის კომპეტენციური კონფლიქტის განხილვის გარდა, საკონსტიტუციო სასამართლოში დავის საგანს, ასევე, შეიძლება წარმოადგენდეს ცენტრალურ ხელისუფლებასა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს შორის წარმოშობილი უფლებამოსილებათა კოლიზიებიც.³¹ მიუხედავად კომპეტენციური დავის მრავალმხრივობისა, კლასიკურ კომპეტენციურ დავას წარმოადგენს სწორედ ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოთა შორის დავა. კომპეტენციური დავის საფუძვლები განსაზღვრულია უშუალოდ კონსტიტუციით, კერძოდ საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად (2017-2018 წლის კონსტიტუციური რეფორმის შესაბამისად, შესაბამის დებულებას ითვალისწინებს საქართველოს კონსტიტუციის მე-60 მუხლის მე-4 პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად), სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა შორის დავას კომპეტენციათა შესახებ, რომელიც შესაძლოა, ეწინააღმდეგებოდეს საქართველო კონსტიტუციით ხელისუფლების შტოებისთვის მინიჭებულ ფუნქციებსა და კომპეტენციებს.³²

კომპეტენციური დავის არსს წარმოადგენს ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის უზენაესობის უზრუნველყოფა, როგორც ერთ-ერთი ძირითადი კონსტიტუციური-სამართლებრივი პრინციპისა და კონსტიტუციონალიზმის ძირითადი იდეისა. კონსტიტუციური კონფლიქტები, რეალურად, ხშირად წარმოიშობოდა სწორედ იმ სახელმწიფოებში, რომლებშიც მოქმედებდა და მოქმედებს შერეული მმართველობის მოდელი, უფრო კონკრეტულად კი, ნახევრად საპრეზიდენტო მმართველობის მოდელის პრემიერი-პრეზიდენტალიზმის ქვეტიპი, სწორედ ის სისტემა, რომელიც მოქმედებს საქართველოში. ასევე, აღნიშნული მმართველობის პოლიტიკური რეჟიმები მოქმედებს პოლონეთსა და უნგრეთში და ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოებში, რომლებშიც სახელისუფლებო კოლიზიები ძირითადად მიმდინარეობდა ახლად ჩამოყალიბებული მმართველობის სისტემის პირობებში. მართალია, გარკვეული კომპეტენციური კონფლიქტი შეიძლება, წარმოიშვას საპრეზიდენტო რესპუბლიკებშიც, მაგალითად, როგორც ამერიკის შეერთებულ შტატებში საომარ უფლებამოსილებთან დაკავშირებით პრეზიდენტსა და კონგრესს შორის, თუმცა ამ დავის რეგულირება მარტივად მოხდა სახელმწიფო მმართველობის მოდელის იურიდიული ბუნებიდან გამომდინარე პრეზიდენტის (მთავარსარდლის) ინსტიტუტის სასარგებლოდ;³³ კერძოდ, *ლუის ფიშერის* აზრით, ამერიკის შეერთებული შტატების პრეზიდენტს შეუძლია ომის დაწყება კონგრესის დაუკითხავად.³⁴

³¹ ცენტრალურ და ადგილობრივ ხელისუფლებას შორის დავა საქართველოში, მოქმედი კანონმდებლობიდან გამომდინარე, კიდევ უფრო მოსალოდნელია, ვინაიდან ამ საკითხის რეგულირება უშუალოდ კონსტიტუციით არსებითად გადაწყვეტილი არა და დამოკიდებულია საქართველოს მთელს ტერიტორიაზე სახელმწიფოს იურისდიქციის სრულად აღდგენის შემდეგ.

³² დოქტრინალურ წყაროებში კომპეტენციური დავები უფრო ფართოდ არის განმარტებული და მასში მოიზრება კომპეტენციების გამიჯვნა ხელისუფლების დანაწილების ვერტიკალურ და ჰორიზონტალურ ქრილში, რომელიც საკონსტიტუციო სასამართლოს სხვადასხვა კომპეტენციის ფარგლებში განიხილება. *კახიანი გ.*, საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 146.

³³ რეალურად, მხოლოდ 1975 წლის ე. წ. *Mayaguez incident*-ის დროს მოყვა კონფლიქტი პრეზიდენტსა და კონგრესს შორის სამხედრო უფლებამოსილებებთან დაკავშირებით, რაც სამხედრო რეზოლუციების 132 შემთხვევიდან ერთადერთ გამოჩაკლისს წარმოადგენდა.

³⁴ *Council on Foreign Relations, Balance of U.S. War Powers, 2013*, <<http://www.cfr.org/united-states/balance-war-powers-us-president-congress/p13092>>, [20.11.2018].

„კონსტიტუციით თუ მის გარეშე, სახელისუფლებო-სტრუქტურული კონფლიქტები ფართოდ იყო გავრცელებული ყოფილ სოციალისტურ ბლოკში და, ამ კონფლიქტების კონსტიტუციური ბუნებიდან გამომდინარე თითოეული მათგანი საკონსტიტუციო სასამართლოს განხილვის საგანი გახდა“.³⁵ პოლონეთის საკონსტიტუციო ტრიბუნალის მიერ მიღებულ მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებათა რიცხვს მიეკუთვნება: 1. სახელისუფლებო ფუნქციების დელეგირების ადრეული საქმეები, რომლებიც ადმინისტრაციულ უფლებამოსილებებს შეეხებოდა; 2. მცირე კონსტიტუციაში 1992 წელს შეტანილი ცვლილებები, რომელიც სეიმისა და სენატის ურთიერთობას შეეხებოდა; 3. 1994 წლის რადიოდტელემაუწყებლობის საბჭოს თავმჯდომარის განთავისუფლების საქმე, რომელიც სამთავრობო ორგანოების მიმართ პრეზიდენტის უფლებამოსილებას შეეხებოდა; 4. 1994 წლის საქმე, რომელიც ბიუჯეტისა და სეიმის დაშლის საკითხს ეხებოდა პრეზიდენტისა და სეიმის კონფლიქტი გამოიწვია. პირველი საქმე ეხებოდა მთავრობისა და მინისტრთა კაბინეტის ურთიერთობას. მთავრობა გასცდა კანონის ფარგლებს და საკითხი თავისი აქტით მოაწესრიგა, ხოლო პოლონეთის საკონსტიტუციო ტრიბუნალმა გააუქმა ეს აქტი.³⁶ ამის შემდეგ პოლონეთი საკონსტიტუციო ტრიბუნალმა მიიღო გადაწყვეტილებები, რომელიც მკაცრად იცავდა კანონის უზენაესობას და უმაღლეს სტანდარტებს აკანონებდა ამ მხრივ.³⁷ უნგრეთსა და პოლონეთში საკონსტიტუციო სასამართლოები მუდმივად ერეოდენ ეკონომიკურ სადავო საკითხებში, განსხვავებით ამერიკის უზენაესი სასამართლოსაგან, ვინაიდან აღნიშნული გამოწვეული იყო ქვეყნები შექმნილი ეკონომიკური მდგომარეობით.³⁸

უნგრეთში საინტერესო შემთხვევა იყო, როდესაც ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ პრემიერი იოშეფ ანტალი და პრეზიდენტი არპად გონცი, როდესაც „ვიშეგრადში მოეწყო შეხვედრა ჩეხოსლოვაკიისა და პოლონეთის დელეგაციებთან, დასავლეთ ევროპასთან ურთიერთობის განსახილველად, პრემიერ-მინისტრს ანტალს ამ შეხვედრაზე პრეზიდენტი გონცის მაგივრად უნდოდა წასვლა, მიუხედავად იმისა, რომ ეს შეხვედრა სახელმწიფო მეთაურთა შეხვედრა უნდა გამართულიყო, ეს საკითხი უმტკივნეულოდ მოგვარდა.“³⁹ ამის შემდეგაც წარმოიშვა კონსტიტუციური კონფლიქტები, რომლებიც არც ისე მარტივად გადაწყდა. პირველი დაპირისპირება გამოიწვია თავდაცვის მინისტრის მცდელობამ შეარაღებულ ძალებზე კონტროლი განეხორციელებინა, რის გამოც მას სერიოზულად დაუპირისპირდა გონცი და მისი პოლიტიკური ძალა, თუმცა საკონსტიტუციო სასამართლომ დავა მაინც მთავრობის სასარგებლოდ გადაწყვიტა.⁴⁰ აღსანიშნავია, რომ ეს დავა საკონსტიტუციო სასამართლოს განსჯადი გახდა მხოლოდ კონსტიტუციის ინტერპრეტაციის ნაწილში და შესაბამისად მხოლოდ და მხოლოდ სარეკომენდაციო რჩევას წარმოადგენდა.⁴¹ ასევე აღსანიშნავია უნგრეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქ-

³⁵ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, *ალექსიძე ქ.* (თარგმ.), თბ., 2003, 112.

³⁶ იქვე, 113.

³⁷ იქვე, 114.

³⁸ იქვე, 117.

³⁹ იქვე, 149.

⁴⁰ იქვე.

⁴¹ იქვე, 415.

ტიკა კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებით, როდესაც მან განიხილა საკითხი ტელერადიო-მაუწყებლობის დირექტორთან დაკავშირებით. დავა ეხებოდა ამ თანამდებობის პირის დანიშვნის საკითხს და წესს, მხარეებს წარმოადგენდნენ პრეზიდენტი და პრემიერი, საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილება ამ შემთხვევაში მთავრობის სასარგებლოდ მიიღო.⁴²

აქვე შესაძლებელია, რომ ზოგადად იმ ნაწილში, რომელიც ეხება სადავო ფუნქციების შესავალს ან ცალკე გამოიყოს კომპეტენციური დავის საკითხი, რომელიც ეხება თანამდებობის პირების დანიშვნას. აღნიშნული ასევე მიეკუთვნება იმ საკითხთა რიცხვს, როდესაც დიდი ალბათობით შესაძლებელია წარმოიშვას დავა კონსტიტუციასთან დაკავშირებით. ეს იმდენად, რამდენადაც ამგვარი დავების პრაქტიკა იყო პოლონეთშიც და უნგრეთშიც. მგავსი ხასიათის დავები იყო საქართველოშიც, რომელიც, მნიშვნელოვანწილად, ასევე ატარებდა პოლიტიკურ შინაარსს.⁴³ კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას წარმოადგენს, სწორედ საკონსტიტუციო სასამართლოს კომპეტენცია – განიხილოს და გადაწყვიტოს დავა კომპეტენციურ სუბიექტებს შორის და ამით ხელი შეუწყოს ქვეყანაში კონსტიტუციონალიზმის იდეისა და ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის განვითარებას. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ ყველა საჭირო მექანიზმის გამოყენებით მოწოდებული უნდა იყოს ამ კატეგორიის დავების გადაწყვეტისკენ.

⁴² შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, *ალექსიდე ჯ.* (თარგმ.), თბ., 2003, 415.

⁴³ ამგვარი პოლიტიკური შინაარსის დისპუტები მრავლად იყო ქართულ პოლიტიკურ რეალობაში, მათ შორის, მაგალითისათვის, აქტუალურად განიხილებოდა, ვის მიერ უნდა ყოფილიყო ხელმოწერილი საქართველოსა და ევროკავშირს შორის გასაფორმებელი ასოცირების ხელშეკრულება, რომელიც გაფორმდა 2014 წლის 27 ივნისს; ამასთან დაკავშირებით, გარკვეულწილად, გამოთქმული იყო მოსაზრებები აკადემიურ წრეებში, გამოთქმული იყო შემდეგი შეხედულებები: „ამ საკითხზე დისკუსია [იგულისხმება ასოცირების ხელშეკრულებაზე ხელმოწერის საკითხი] დასრულებულად ჩაითვლებოდა, დავა კომპეტენციათა თაობაზე საკონსტიტუციო სასამართლოს, რომ გადაეწყვიტა და არა მამინ, როცა პრემიერ-მინისტრი საკითხს დახურულად გამოაცხადებდა. კონსტიტუციური დავა კომპეტენციათა შესახებ სასამართლოში პრეზიდენტმა უნდა წამოიყოს. თუ სამართლებრივ სახელმწიფოში პრეზიდენტის ასეთი ქმედება სამართლებრივი და პოლიტიკური კულტურის გამოვლინებად შეფასდება, საქართველოში მისი ამგვარი ნაბიჯი „პოლიტიკურ განხეთქილებად“ ან „პრეზიდენტის ამბიციების ზრდად“ იქნება განხილული.“ *ლიბერალი*, რა მნიშვნელობა აქვს, ვინ მოაწერს ხელს ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებას?, 2014, <<http://liberali.ge/blogs/view/5903/ra-mnishvneloba-aqvs-vin-moatsers-khels-evrokavshirtan-asotsirebis-shetankhmebas>>, [20.11.2018]. ასევე, იყო გამოთქმული უფრო მკაფიო მოსაზრებები ამ საკითხზე: „ასოცირების ხელშეკრულებაზე ხელმოწერის პირველადი კომპეტენცია საქართველოს პრეზიდენტს აქვს. ასეთია კონსტიტუციის ლოგიკა. მიუხედავად ამისა, დღეს ამ თემაზე დისკუსია კიდევ ერთხელ განახლდა.“ *მენაბდე ვ.*, ვინ უნდა მოაწეროს ხელი ასოცირების ხელშეკრულებას, *ლიბერალი*, 2014, <<http://liberali.ge/blogs/view/5889/vin-unda-moatseros-kheli-asotsirebis-khelshekrulebas>>, [20.11.2018]. გარდა ამისა, ამ საკითხთან დაკავშირებით, უფრო მეტიც, საზოგადოების ფართო წრის მოსაზრებებიც იქნა გამოკითხული, იმდენად აქტუალური პოლიტიკურ საკითხს წარმოადგენდა იგი. *საერთაშორისო გამჭვირვალობა – საქართველო*, ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებას ხელი საქართველოს პრეზიდენტმა უნდა მოაწეროს, 2014, <<https://www.transparency.ge/ge/blog/evrokavshirtan-asotsirebis-shetankhmebas-kheli-sakartvelos-prezidentma-unda-moatseros>>, [20.11.2018].

4. კომპეტენციური დავების განხილვის ფარგლები

კომპეტენციური დავა არ შეიძლება გაგებულ იქნეს ვინროდ. იგი უნდა გავიგოთ ფართოდ, ვინაიდან დაუშვებელია და კონსტიტუციური მართლმსაჯულების იდეას ეწინააღმდეგება კომპეტენციური დავების განხილვის ფორმალური საფუძვლები. სასამართლოში დავა შეიძლება წარმართოს უშუალოდ კონსტიტუციური დებულებების განმარტების გზით და კონსტიტუციურ დებულებათა ფარგლებში, თუმცა კომპეტენციურ ორგანოებს შორის დავა ასევე შეიძლება, წარმოიშვას იმ საკითხებთან დაკავშირებითაც, რომელიც უშუალოდ კონსტიტუციით არ არის რეგულირებული, თუმცა თავისი შინაარსით კონსტიტუციური მნიშვნელობისაა. ასეთ შემთხვევაში საკონსტიტუციო სასამართლომ არსებითად უნდა განიხილოს და გადაწყვიტოს პრობლემატური საკითხი კონსტიტუციურ ნორმათა ფართო განმარტების საფუძველზე, მათ შორის, ქვეყნის მმართველობის მოდელური ბუნების უფრო კონკრეტული განმარტებების შესაბამისად. სწორედ, საკონსტიტუციო სასამართლო უნდა იყოს ის ძირითადი ორგანო, რომელიც განსაზღვრავს მისი წარმოების ფარგლებში მმართველობის მოდელის კლასიფიკატორების შესაბამისად, მმართველობის მოდელიდან გამომდინარე ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, როგორ უნდა გადანანილდეს ხელისუფლება. მართალია, სახელმწიფოში მმართველობის მოდელის განსაზღვრა უფრო სხვა სახელმწიფო ორგანოთა თუ კომისიათა ფუნქციას უნდა წარმოადგენდეს, თუმცა ამ შემთხვევაში, აღნიშნული საფუძვლებიდან გამომდინარე, აუცილებელია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს გააჩნდეს საკუთარი პოზიცია ამ საკითხებთან დაკავშირებით, რის შესაბამისად მოხდება პრობლემატური საკითხების სისტემური გადაწყვეტა, რათა სისტემის ცალკეული პრობლემების არაკომპლექსურმა მოგვარებამ არ წარმოშვას ახლი პრობლემატკა. ამასთან ერთად, არ შეიძლება პოლემიკას სახელისუფლებო რეჟიმების რაობის შესახებ მხოლოდ თეორიული მნიშვნელობა ჰქონდეს და მხოლოდ კონსტიტუციის ფორმირების პროცესში განიხილებოდეს.

4.1. კომპეტენციური დავის სუბიექტები

საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში მხარეები არიან ის კონსტიტუციური ორგანოები და პირები, რომლებსაც აღნიშნული მინიჭებული აქვთ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანული კანონისა და კონსტიტუციის შესაბამისად. კერძოდ, „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ კანონის 33/40-ე მუხლების მიხედვით.⁴⁴ რაც შეეხება კომპეტენციურ დავებს, ამ საკითხს აწესრიგებს ამავე კანონის 34-ე მუხლი, რომელის 1-ელი პუნქტი განსაზღვრავს, თუ ვინ შეიძლება იყოს მოსარჩელე და ასევე ადგენს მისი სასარჩელო სუბექტუნარიანობის საკითხებს, ხოლო მეორე პუნქტი კი აწესრიგებს მოპასუხის სამართლებრივ მდგომარებას.

⁴⁴ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 197.

კომპეტენციური დავის სუბიექტები არიან საკონსტიტუციო სამართალწარმოების ის ძირითადი მონაწილეები, რომლებიც დავობენ კომპეტენციების შესახებ და შესაბამისად, სახელმწიფო ორგანოები და კონსტიტუციური თანამდებობის პირები. ამგვარი დავის დროს საკონსტიტუციო სასამართლოში სუბიექტი შეიძლება იყოს მხოლოდ ის ორგანოები ან თანამდებობის პირები, რომლებიც საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლში არის მითითებული. კონსტიტუციის 89-ე მუხლის 1-ელ პუნქტში მითითებულ სუბიექტებია: საქართველო პრეზიდენტი, მთავრობა, პარლამენტის წევრთა არანაკლებ ერთი მეხუთედი, სასამართლო, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანოები, თვითმმართველი ერთეულის წარმომადგენლობითი ორგანო – საკრებულო, იუსტიციის უმაღლესი საბჭო, სახალხო დამცველი.⁴⁵ საქართველოს კონსტიტუციისა და საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანულ კანონის შესაბამისად, სახელმწიფოს მეთაური აღჭურვილია უნივერსალური უფლებამოსილებითა და აგრეთვე, ერთგვარი ფუნქციით, მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს და მოითხოვოს საკითხის განხილვა, იმის მიუხედავად, ეს მის კომპეტენციას მიკუთვნებულ საკითხებს ეხება, თუ სხვა ნებისმიერი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოს. აღნიშნული გამომდინარეობს პრეზიდენტის კონსტიტუციის გარანტიის ფუნქციიდან, რომელიც სიტყვასიტყვით არ იკითხება კონსტიტუციის ტექსტში, თუმცა გამომდინარეობს პრეზიდენტის ფიცის ტექსტიდან, რომელსაც რომლითაც, სახელმწიფოს მეთაური კისრულობს კონსტიტუციის დაცვის ვალდებულებას. გარდა ამისა, პრეზიდენტის აღნიშნული ფუნქცია იკითხება იმ უფლებამოსილებათა კატალოგიდანაც, რომელიც მას გააჩნია საკონსტიტუციო სამართალწარმოებაში. პრეზიდენტი საკონსტიტუციო სასამართლოს თითქმის ყველა კომპეტენციასთან მიმართებით უფლებამოსილია, საკითხი განსახილველად წარუდგინოს სასამართლოს. ხოლო რაც შეეხება სხვა სუბიექტებს, საქართველოს ორგანული კანონი უთითებს იმ კონსტიტუციურ ორგანოებზე, რომლებიც ჩამოთვლილია საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლში და აღნიშნავს, რომ ამ ორგანოთა კომპეტენციაა, მიმართონ სარჩელით საკონსტიტუციო სასამართლოს თუ კი თვლიან, რომ დარღვეულია მათი კომპეტენცია რომელიმე სახელმწიფო ხელისუფლების შტოს მიერ. აგრეთვე, უნივერსალური მოსარჩელის კომპეტენცია გააჩნია საქართველოს პარლამენტის წევრთა ერთ მეხუთედს საკონსტიტუციო სასამართლოში სახელმწიფო ორგანოებს შორის კომპეტენციის ფარგლების შესახებ, თუ პარლამენტის წევრთა ჯგუფი მიიჩნევს, რომ დარღვეულია მისი კომპეტენცია ან დაირღვა სახელმწიფო ორგანოთა კონსტიტუციური უფლებამოსილების ფარგლები.⁴⁶

სასამართლოში მოპასუხესთან დაკავშირებით არც თუ ისე ნათლად არის საკითხი მოწესრიგებული კანონის შესაბამისად. მიუხედავად იმისა, რომ ამ კატეგორიის სარჩელზე მოპასუხეს უნდა წარმოადგენდეს ის ორგანო რომელმაც გამოსცა ნორმატიული აქტი, ორგანული კა-

⁴⁵ საქართველოს კონსტიტუცია 2013 წლის 4 ოქტომბრის მდგომარეობით, საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24/08/1995.

⁴⁶ 2015 წლის 29 მაისის მდგომარეობით საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

ნონის 34-ე მუხლის მე-2 პუნქტის შესაბამისად,⁴⁷ მაინც განუსაზღვრელად რჩება საკითხი, თუ ვინ შეიძლება იყოს მოპასუხე იმ შემთხვევაში, როდესაც დავა არ ეხება ნორმატიულ აქტს არამედ, სახეზეა სადავო კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ურთიერთობა, კონსტიტუციურ-ინდივიდუალური აქტი ან კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ქმედება, რაც ცალსახად არც კანონით გამოირიცხება და კონსტიტუციის მიხედვით კი, შეიძლება იგულისხმებოდეს კიდევ, როგორც შესაძლო დავის საგანი. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ მოსარჩელემ თავად უნდა განსაზღვროს, ვინ უნდა იყოს მოპასუხე მის სარჩელთან დაკავშირებით, ხოლო საკონსტიტუციო სასამართლოს რჩება კანონით გათვალისწინებული კომპეტენცია, რომ სარჩელის წარმოებაში მიღებისთანავე ასლები დაუგზავნოს საქართველოს პრეზიდენტს, მთავრობას, პარლამენტს, აჭარისა და აფხაზეთის უმაღლეს წარმომადგენლობით ორგანოებს და თუ კი ეს ორგანოები 15 დღის ვადაში განაცხადებენ, რომ სარჩელის დაკმაყოფილებით შეიზღუდება მათი კომპეტენცია, სასამართლო უფლებამოსილია კონკრეტული ორგანო ჩააბას დავაში მოპასუხედ. კანონით და კონსტიტუციით ასევე ბუნდოვნად არის განსაზღვრული ამ კატეგორიის დავის შემთხვევაში მოსარჩელებისა ან მოპასუხეთა სრულყოფილი და ამომწურავი წრე, ვინაიდან როგორც უკვე მივუთითეთ საქართველოს ორგანული კანონი მოსარჩელეთა წრის განსაზღვრისას უთითებს კონსტიტუციის 89-ე მუხლზე ზოგადად (ახლი კონსტიტუციის რედაქციის ამოქმედების შემდეგ ბლანკეტური მითითება მოხდება კონსტიტუციის ახალი რედაქციის მე-60 მუხლთან მიმართებით) და არ უთითებს კონკრეტული იმ სუბიექტებზე, რომლებსაც აქვთ საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის შესაბამისი უფლებამოსილების ფარგლებში მიმართვის შესაძლებლობა, 89-ე მუხლში მითითებულია, როგორც უმაღლესი სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების, ასევე ადგილობრივი თვითმართვებების წარმომადგენლობითი ორგანოები, ასევე იუსტიციის უმაღლესი საბჭო და სახალხო დამცველი. პირველ რიგში უნდა ითქვას, რომ განუჭვრეტადია მითითებული ორგანოების სუბიექტუნარიანობა ამ კატეგორიის დავის ფარგლებში, გარდა ამისა, მიმაჩნია, რომ საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლი საერთოდ არ ითვალისწინებს იმ კონსტიტუციურ ორგანოებს, რომლებიც შესაძლოა, დადგეს აუცილებლობის წინაშე, მიმართონ საკონსტიტუციო სასამართლოს საკუთარი კომპეტენციების დასაცავად, მათ შორის აუდიტის სამსახურს,⁴⁸ საქართველოს ეროვნულ ბანკს, ეროვნული უშიშროების საბჭოსა და სხვა კონსტიტუციურ სუბიექტებს, რომელთა ფუნქციები და კომპეტენციები განსაზღვრულია უშუალოდ კონსტიტუციით. დღევანდელი საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში თვალნათლივ ჩანს პრობლემა, რომელიც უკავშირდება სწორედ მოსარჩელეთა უფლებამოსილებებს იმდენად, რამდენადაც არა უშუალოდ სათანადო სუბიექტი წარმართავს დავას სასამართლოში, არამედ სხვა უფლებამოსილი სუბიექტი აწარმოებს დავას სასამართლოში,

⁴⁷ კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებულ საქმეებზე მოპასუხეა ის სახელმწიფო ორგანო, რომლის ნორმატიულმა აქტმაც, მოსარჩელის აზრით, გამოიწვია მისი კონსტიტუციური უფლებამოსილების დარღვევა, 2015 წლის 29 მაისის მდგომარეობით საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

⁴⁸ 2013-2015 წლის საკონსტიტუციო კომისიის ფარგლებში ასევე განიხილებოდა წინადადებები ამგვარი უფლებამოსილებით აღჭურვასთან დაკავშირებით, როგორც დამოუკიდებელი კონსტიტუციური ორგანოების ინსტიტუციური ფორმირების გზით.

რაც თავისთავად ცხადია, სრულყოფილად ვერ განხორციელდება სათანადო მხარეების და მით უმეტეს, სათანადო მოსარჩელის გარეშე. სწორედ ამიტომ, უფრო მიზანშეწონილია, რომ კონსტიტუციურ ორგანოებს არ ჰქონდეთ შეზღუდული საკონსტიტუციო სასამართლოში სარჩელის აღძვრის უფლება.⁴⁹ შესაბამისად, მისასალმებელი კონსტიტუციის ახლი რედაქციით ჩამოყალიბებული დებულება, კერძოდ მე-60 მუხლის მე-4 პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტის შესაბამისად დადგინდება, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო ორგანული კანონით დადგენილი წესით საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის, მთავრობის, იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს, გენერალური პროკურორის, ეროვნული ბანკის საბჭოს, გენერალური აუდიტორის, სახალხო დამცველის ან ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ან აღმასრულებელი ორგანოს სარჩელის საფუძველზე იხილავს დავას შესაბამისი ორგანოს უფლებამოსილების შესახებ. გამომდინარე აქედან, შეიძლება ითქვას, რომ ახალი რედაქციით დაზუსტდა იმ სუბიექტების წრე, რომელთაც უფლება აქვთ იდავონ საკონსტიტუციო სასამართლოში კომპეტენციუბთან დაკავშირებით.

4.2. კომპეტენციური დავის ობიექტი

საქართველოს კონსტიტუციით განსაზღვრულია საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებანი, თუ რა კომპეტენციით შეიძლება განიხილებოდეს დავა კონსტიტუციური მართლმსაჯულების ფარგლებში. კონსტიტუციის მიხედვით დადგენილია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოში დავის წესი განისაზღვრება ორგანული კანონით. სწორედ „საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ დავის საგანზე, რომელიც შეიძლება გახდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს განხილვის ობიექტი.

კონსტიტუციური სარჩელი შეეხება დავას სახელმწიფო ორგანოებს შორის კომპეტენციუბზე. ასეთ დავას, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის 23-ე მუხლის მე-2 პუნქტისა და 34-ე მუხლების მე-2 პუნქტიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლო იმ შემთხვევაში განიხილავს, თუ კომპეტენციის დარღვევა ნორმატიულ აქტს უკავშირდება.⁵⁰ ნორმატიული აქტი ცალსახად წარმოადგენს შესაძლო დავის საგანს, თუმცა გარდა ნორმატიული აქტისა, რა შეიძლება იყოს დავის საგანი, ამის შესახებ კანონმდებლობა არავითარ კონკრეტულ ჩანაწერს არ ითვალისწინებს. ამგრამ, თუკი კონსტიტუციურ ჩანაწერს

⁴⁹ საკონსტიტუციო სასამართლომ 2015 წლის 12 ოქტომბრის N3/6/668 საოქმო ჩანაწერით არსებითად განსახილველად მიიღო საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფის სარჩელი, რომელიც ითხოვს „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“ ორგანული კანონში ცვლილებისა და დამატებების შესახებ კანონის (№ 4188-ს, 03/09/2015) არაკონსტიტუციურად ცნობას, ვინაიდან მათი დასაბუთებით, საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული კანონი ზღუდავს საქართველოს ეროვნული ბანკის, როგორც კონსტიტუციური ინსტიტუტის კომპეტენციას. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის განმწესრიგებელი სხდომის 2015 წლის 12 ოქტომბრის № 3/6/668 საოქმო ჩანაწერი.

⁵⁰ 2015 წლის 29 მაისის მდგომარეობით საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.

განემარტავთ, შეიძლება ითქვას, რომ დავა შეიძლება წარმოიშვას ნებისმიერ საკითხზე, თუნდაც ეს არ შეეხებოდეს ნორმატიულ აქტს.

პრეზიდენტს აქვს შესაძლებლობა მთავრობის სხდომაზე განსახილველად წარადგინოს ცალეული საკითხი, რაზეც შემდგომში შესაძლებელია მიღებული იქნეს ნორმატიული აქტი. მთავრობის სხდომაზე ასეთი მოთხოვნა დააყენება შესაძლოა, განაპირობოს იმან, რომ შეიქმნას ის ნორმატიული წესრიგი, რის გასაჩივრებაც შესაძლებელია, მოხდეს საკონსტიტუციო სასამართლოში, ე. ი. რასაც შეიძლება მოყვეს შემდგომი იურიდიული შედეგები. აღნიშნული შესაძლებლობა რეალურადაც შესაძლოა იყოს გაგებული, როგორც მექანიზმი, თუმცა, რა თქმა უნდა, ამგვარი მიდგომა იქნება არაბუნებრივი. გარდა ამისა, საქართველოს პრეზიდენტს შეუძლია კონტრასიგნაციისათვის გადაცემული აქტის ხელმოწერაზე უარის თქმის შემთხვევაშიც იდავოს საკონსტიტუციო სასამართლოში და ყველა ამ შემთხვევაში დავა ექნება ნორმატიული ხასიათის. გარდა ამისა, საქართველოს პრეზიდენტს შეუძლია, მოთხოვნა დააყენოს უშუალოდ იმ კონსტიტუციურ ნორმასთან დღეს მოქმედი საკანონმდებლო აქტის საქართველოს ორგანული კანონის „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ 23-ე მუხლისა და 34-ე მუხლის მე-2 პუნქტების იმ ნორმატიულ შინაარსთან დაკავშირებით, რომლებიც შესაძლოა, მას უკრძალავდნენ საკონსტიტუციო სასამართლოსადმი მიმართვას მხოლოდ ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობასთან დაკავშირებით.⁵¹ თუმცა ზემოაღნიშნული ერთგვარი მექანიზმები, რომელთა გამოყენების შემდეგაც შესაძლებელი გახდება კონსტიტუციური „ჭეშმარიტების“ დადგენა სასამართლოს მეშვეობით, რეალურად, მხოლოდ ჰიპოთეტურ მსჯელობას ეფუძნება, ხოლო უფრო არსებითად მიმაჩნია, რომ უმჯობესი იქნება, კონსტიტუციური მართლმსაჯულების პირობებში დავა წარიმართოს არა მხოლოდ ნორმატიული ტექსტის კონსტიტუციასთან შესაბამისობის ფარგლებში, არამედ უფრო ფართო და სრულყოფილი სამართალწარმოების გზებით დადგინდეს კონსტიტუციურ-სამართლებრივ პრაქტიკაში წარმოშობილი პრობლემატიკა. აღნიშნული გზით კონსტიტუციონალიზმის დიალექტიკა ჩამოყალიბებული ფორმებით წარიმართება. არსებობს მოსაზრება, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოში მხოლოდ სამართლებრივი საფუძვლების მქონე ნორმატიული ბუნების დავები, ანუ ე. წ. „სამართლის საკითხი“ უნდა განიხილებოდეს და არა ქმედება ან სამართალურთიერთობა. კერძოდ, დოქტრინალური მოსაზრებით, „საკონსტიტუციო მართლმსაჯულებას დაქვემდებარებული საკითხების დიფერენცირება შედარებით უფრო მარტივია, განხორციელდეს არა საზოგადოებრივი ურთიერთობების წრის ან მათი მნიშვნელობის მიხედვით, არამედ „ნორმატიული მასშტაბის“ დახმარებით.“⁵² მიმაჩნია, რომ არ იქნება მართებული ამგვარი დასკვნის გაკეთება, თუნდაც იქიდან გამომდინარე, რომ საკონსტიტუციო სასამართლო სხვა კომპეტენციათა ფარგლებში არსებითად განიხილავს ქმედებათა კონსტიტუციურობას, მათ შორის, მაშინ, როდესაც საკითხი ეხება იმპიჩმენტის გაგებას ან/და პარლამენტის დეპუტატის უფლებამოსილების შეწყვეტის კონსტიტუციასთან შესაბამისობის დად-

⁵¹ ამ შემთხვევაში ამგვარი მოთხოვნის დაყენების უფლება აქვს ყველა იმ სუბიექტს, რომელიც შესაძლებელია, იყოს ამ ტიპის დავაზე მოსარჩელე.

⁵² ზუბუა გ., საკონსტიტუციო სასამართლო სამართალსა და პოლიტიკას შორის, ჟურნ. „საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა“, № 9, 2016, 8.

გენას. ორივე შემთხვევაში სასამართლო ფაქტობრივად მსჯელობს საქმის გარემოებებთან დაკავშირებით და შესაბამისად იღებს გადაწყვეტილებას.

არსებობს ისეთი სამართლებრივი ურთიერთობებიც, რომლებიც ვერ გახდება ვერც საერთო სასამართლოს კომპეტენციის ფარგლებში განხილვის საგანი და ვერც საკონსტიტუციო სასამართლოს განსჯადი დღევანდელი კონსტიტუციური მოწყობის პირობებში, ვინაიდან დღევანდელი რეგულირებით თუ სახეზე არ გვაქვს ნორმატიულდსამართლებრივი აქტი, შეუძლებელია მისი გასაჩივრება. ამ შემთხვევაში სასამართლო კონტროლს მიღმა რჩება ისეთი საკითხები, როგორცაა: კონსტიტუციური მოქმედება ან უმოქმედობა და კონსტიტუციური ინდივიდუალურ სამართლებრივი აქტი. ამ შემთხვევაში ისევე, როგორც სხვა შემთხვევებში, აუცილებელია, რომ არსებობდეს შემომონმებელი ორგანო იმდენად, რამდენადაც საქართველოში არსებობს „სპეციალიზებული ორგანო“⁵³ საკონსტიტუციო სასამართლოს სახით, უმჯობესი იქნება, რომ სწორედ მან განიხილოს ყოველგვარი მართლმსაჯულება, რომელიც დაკავშირებულია კონსტიტუციურ კონტროლთან. საქართველოს უზენაესი სასამართლო პრაქტიკაში (*კ. დავითაშვილის საქმე*) იყო შემთხვევა, როდესაც საქართველოს პარლამენტის დეპუტატი ასაჩივრებდა საქართველოს პრეზიდენტის 2003 წლის 15 მარტის № 286 განკარგულებას, რომლიც ეხებოდა პარლამენტის რიგგარეშე სხდომის მოწვევას. სასამართლომ აღნიშნული საქმე არ განიხილა არსებითად, ვინაიდან მისი დასაბუთებით აღნიშნული აქტი წარმოადგენდა არა ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ აქტს, არამედ კონსტიტუციის საფუძველზე გამოცემულ პოლიტიკურ აქტს, რომლის მიზანშეწონილობის შეფასებაც სასამართლოს განმარტებით, მის კომპეტენციას სცილდებოდა, უზენაესმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ამგვარი საქმის არსებითად განხილვის და გადაწყვეტის შემთხვევაში სასამართლო დაარღვევდა ხელისუფლების დანაწილების პრინციპს (საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2003 წლის 22 მაისის განჩინება № 3გ-ად-440-კს-03).⁵⁴ ამდენად, უზენაესმა სასამართლომ არ მიიღო საქმე განსახილველად, რომელიც ეხებოდა ინდივიდუალურ კონსტიტუციურ-სამართლებრივ აქტს. მიუხედავად ამ სადავო სამართლებრივი შეფასებისა, მაინც იმავე აზრს უნდა დავეყრდნოთ, რომ დავა, რომელიც წარმოიშევა კონსტიტუციური სამართლის ფარგლებში, უმჯობესია, განიხილოს საკონსტიტუციო სასამართლომ მისი კონსტიტუციური აქტის სპეციფიკური ბუნებიდან და სასამართლოს უშუალო და მალალი დონის კომპეტენციიდან გამომდინარე.

⁵³ ზოგადად, არსებობს სპეციალიზებული და არასპეციალიზებული საკონსტიტუციო სასამართლოები, რომელთაგან სპეციალიზებული ორგანოა ის, რომლის ძირითად საქმიანობის სფეროსაც წარმოადგენს საკონსტიტუციო კონტროლი, *კახიანი გ.*, საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 32-33.

⁵⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2003 წლის 22 მაისის № 3გ-ად-440-კს-03 განჩინება, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი ადმინისტრაციულ და სხვა კატეგორიის საქმეებზე, *ჯორჯენაძე ს.* (რედ.), № 7, თბ., 2003, 1769-1773.

5. კომპეტენციური დავის განხილვის წესი და გადაწყვეტილების აღსრულება

საკონსტიტუციო სასამართლო სარჩელის განხილვისას ხელმძღვანელობს მკაცრად განსაზღვრული პროცედურული წესების შესაბამისად. საკონსტიტუციო სამართალწარმოება შემდეგ ეტაპებს იცნობს: 1) საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის მიმართვა; 2) კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების წინასწარი ფორმალური შემოწმება და რეგისტრაცია; 3) კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების არსებითად განსახილველად მიღების საკითხის გადაწყვეტა; 4) კონსტიტუციური სარჩელის/წარდგინების არსებითად განსახილველად მომზადება; 5) სასამართლო განხილვა.⁵⁵ საკონსტიტუციო სასამართლო დავას განიხილავს სასარჩელო წარმოებისა და წარდგინების განხილვის გზით, რომლებთან დაკავშირებითაც შესაბამისად იღებს გადაწყვეტილებებს ან დასკვნებს.⁵⁶

საკონსტიტუციო სასამართლოში კომპეტენციური დავის განხილვა ხორციელდება სასარჩელო წარმოების დაცვით. საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ საქართველოს ორგანული კანონის 21-ე მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით, საკონსტიტუციო სასამართლო კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებით საკითხს წყვეტს, როგორც წესი, კოლეგიური შემადგენლობით და არა პლენუმზე.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ საქართველოს ორგანული კანონის შესაბამისად, კერძოდ 23-ე მუხლის მე-2 პუნქტის მიხედვით, კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებულ საკითხზე კონსტიტუციური სარჩელის დაკმაყოფილება იწვევს სადავო ნორმატიული აქტის ძალადაკარგულად ცნობას მისი ამოქმედებიდან. საკონსტიტუციო სასამართლოში ასევე შეიძლება წარიმართოს მულტილატერალური კონსტიტუციური დავა, როდესაც საქმის განხილვაში მონაწილეობს რამდენიმე მოსარჩელე ან/და მოპასუხე კონკრეტულ კომპეტენციებთან დაკავშირებით. გარდა ამისა, ამ საკითხიდან გამომდინარე შეიძლება ითქვას, რომ მოპასუხის სახით ჩაბმული პირი არაა აუცილებელი, იყოს სადავო ნორმატიული აქტის გამომცემი/მიმღები სუბიექტი. ამ ক্ষრილში კონსტიტუციური კონფლიქტი შესაძლოა, გაგებულ იქნეს, როგორც სამართლებრივი და ფაქტობრივი ურთიერთობებიდან წარმოშობილი და არა მხოლოდ ნორმატიული აქტის საფუძველზე განსახილველი დავა. საკონსტიტუციო სასამართლოს კოლეგია უფლებამოსილია, განიხილოს კონსტიტუციური სარჩელი ან კონსტიტუციური წარდგინება და მიიღოს გადაწყვეტილება, თუ სხდომაზე მონაწილეობს მინიმუმ სამი წევრი, ხოლო სარჩელთან დაკავშირებით საკონსტიტუციო სასამართლო იღებს დადებით გადაწყვეტილებას კოლეგიის სხდომაზე დამსწრე წევრთა ნახევარზე მეტის ხმათა უმრავლესობით. სასამართლოში საქმის განხილვის ვადა შეადგენს 9 თვეს. სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელის ან კონსტიტუციური წარდგინების განხილვის ვადის ათვლა იწყება მათი რეგისტრაციის მომენტიდან. განსაკუთრებულ შემთხვევაში სარჩელის განხილვის ვადა, არა უმეტეს ორი თვით შეიძლება გაგ-

⁵⁵ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 215.

⁵⁶ იქვე, 237.

რძელდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარის მიერ. თუმცა, აქვე უნდა აღნიშნოს, რომ ამ კატეგორიის დავები მნიშვნელოვნად განაპირობებენ კონსტიტუციურ წესრიგს და არსებითი გავლენა აქვთ, ზოგადად, კონსტიტუციურ სისტემაზე, შესაბამისად, ვფიქრობ, რომ ამგვარი დავები უპირატესად უნდა იქნეს განხილული საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანყვეტილება თვითაღსრულებადი აქტია და სავალდებულოა შესასრულებლად.⁵⁷ იგი კონსტიტუციის ლეგიტიმურ განმარტებას წარმოადგენს, რა დროსაც საკონსტიტუციო სასამართლოს მიხედულების საგანია კონსტიტუციას ფართოდ განმარტავს თუ – ვინროდ, თუნდაც იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ იგი არის ერთადერთი და უმაღლესი ინსტანცია, რომლის გადანყვეტილების შეცვლის მექანიზმი ისევე და ისევე მის ხელშია.⁵⁸ ამდენად, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანყვეტილების პატივისცემა და შესრულება (აღსრულება) ყველა სახელმწიფო ორგანოს ვალდებულებაა. თუმცა საქართველოს კანონმდებლობა ითვალისწინებს გარკვეულ მექანიზმებს და მნიშვნელოვან საკანონმდებლო გარანტიას, რათა დაცული იყოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანყვეტილება. „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონი, კერძოდ 25-ე მუხლის მე-4¹ პუნქტის შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლოს შეუძლია არსებითი განხილვის გარეშე გააუქმოს ნორმატიული აქტი თუ კი ჩათვლის, რომ აღნიშნულ საკითხზე მას უკვე აქვს მიღებული გადანყვეტილება და მოქმედი ნორმების არაკონსტიტუციურად ცნობილი ნორმების მსგავს სამართლებრივ შედეგებს იწვევს. საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკაში არსებობს ამგვარი საქმეებიც, როდესაც მიღებულ იქნა ამგვარი განჩინებები⁵⁹ სასამართლოს მიერ. ამ საქმეებთან დაკავშირებით საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ მანამდე მიღებული გადანყვეტილებების დაძლევა შეაფასა ის საკანონმდებლო აქტი, რომელიც მან გააუქმა განჩინებით. თუმცა მიმაჩნია, რომ ამგვარი საკანონმდებლო გარანტია უშუალოდ კონსტიტუციაში უნდა აისახოს, რათა დაცული იყოს სამართლებრივი გადანყვეტილების მიღების უპირატესი მნიშვნელობა და პირველადი ბუნება პოლიტიკური გადანყვეტილების მიღებასთან მიმართებით. ხელისუფლების სამ-განშტოებიანი დანაწილების პირობებში სასამართლო ხელისუფლება, რა თქმა უნდა, ჩაბმულია განშტოებათა კონფლიქტებში. პოლონეთში ურთიერთობა სეიმსა და საკონსტიტუციო ტრიბუნალს შორის განსაკუთრებით კომპლექსური იყო, ვინაიდან დე იურე ტრიბუნალის გადანყვეტილებები კანონთა არაკონსტიტუციურობაზე არ იყო საბოლოო.⁶⁰ პოლონეთის სეიმი არ ახორციელებდა გარკვეული პერიოდის განმავლობაში ტრიბუნალის გადანყვეტილებათა აღსრულებას. თუმცა ტრიბუნალმა თავისი პრაქტიკით დაადგინა, რომ კანონ-

⁵⁷ ნაკაშიძე მ., ხელისუფლების განშტოებებთან პრეზიდენტის ურთიერთობათა თავისებურებები მმართველობის ნახევრად საპრეზიდენტო სისტემებში, თბ., 2010, 226.

⁵⁸ საკონსტიტუციო სასამართლოს შეუძლია დაძლიოს საკუთარი პრაქტიკა, თუმცა ამ შემთხვევაში აუცილებელია, რომ ამგვარი გადანყვეტილება მიიღოს პლენუმმა.

⁵⁹ მოლდოვის მოქალაქე მარიანა კიკუ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, საქართველოს საკონსტიტუციოს სასამართლოს 2012 წლის 14 დეკემბრის № 1/5/525 განჩინება. ავსტრიის მოქალაქე მათიას ჰუტერი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 ივნისის № 1/2/563 განჩინება.

⁶⁰ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, *ალექსიძე ქ.* (თარგმ.), თბ., 2003, 119.

ნი, რომელთან დაკავშირებითაც პარლამენტი არ მოახდენდა აღსრულებას, ექვსი თვის შემდეგ ავტომატურად ჩაითვლებოდა ძალადაკარგულად.⁶¹ ასევე საინტერესო პრაქტიკა დაამკვიდრა საკონსტიტუციო ტრიბუნალმა, როდესაც მიიჩნია, რომ პრეზიდენტის მიერ ხელმოწერის გარეშე მიღებულ აქტთან დაკავშირებით საკონსტიტუციო ტრიბუნალის გადაწყვეტილების დაძლევის უფლება საერთოდ არ გააჩნია სეიმს.⁶²

ამ შემთხვევაში ასევე საყურადღებოა ის გარემოება, რომ თუ სასამართლოში შესაძლო დავის საგნად განვიხილავთ არა მხოლოდ ნორმატიულ აქტს, არამედ ყველა სხვა კონსტიტუციურ-სამართლებრივი აქტსა თუ კომპეტენტური ორგანოს მოქმედებას ან უმოქმედობას, აღნიშნული საკითხი შეიძლება პრობლემური აღმოჩნდეს მისი აღსრულების ნაწილში. ერთის მხრივ, მართალია, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება თვითაღსრულებადია და როგორც წესი, არ იწვევს გარკვეული იურიდიული ქმედებების დამატებით განხორციელებას, მეორე მხრივ, ასეთი კომპეტენტური დავის შემთხვევაში დამძლევი კონსტიტუციური აქტის გაუქმება არსებითი განხილვის გარეშე, გარკვეულწილად, შეიძლება არაეფექტიანი იყოს. როდესაც დავა ეხება კონკრეტულ ქმედებას, შესაძლოა, რთული აღმოჩნდეს იმის შეფასება, ესა თუ ის ქმედება ერთი და იმავე სამართლებრივ შედეგებს იწვევს თუ არა. ამდენად, ეს პროცესი დაემსგავსება „რეალურ კონსტიტუციურ კონტროლს“,⁶³ რაც გამოიწვევს საკონსტიტუციო სასამართლოში მსგავსი პრობლემატიკის დავების გახშირებას, ხოლო სასამართლო გვერდს ვერ აუფლის ყველა ამ ტიპის საქმის არსებით განხილვას და გადაწყვეტას. შესაბამისად, ამგვარი რეგულირება ცალსახად კარგავს იმ დადებით ეფექტს, რომელიც ზემოთ აღნიშნული ნორმის ფუნქციას წარმოადგენს, რომ დაცული იყო საჯარო ინტერესები, დაიზოგოს სახელმწიფო და სასამართლო რესურსი, პროცესის ეკონომიურობა იყოს უზრუნველყოფილი და რაც მთავარია, არსებობდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების გარანტიები. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულების საკითხი შეიცვლება და განსხვავებულ სამართლებრივ რეჟიმში მოექცევა საკონსტიტუციო დავაში მონაწილე მხარეები. მიუხედავად შესაძლო პრობლემატიკისა, ამ კომპეტენციის ფართოდ გაგება აუცილებელია, რათა ხელისუფლების დანაწილების კონსტიტუციური პრინციპი განხორციელდეს ყველა ფორმითა და საშუალებით.

⁶¹ შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, *ალექსიძე ქ.* (თარგმ.), თბ., 2003, 120.

⁶² იქვე, 120

⁶³ მნიშვნელოვანია თავად საკონსტიტუციო სასამართლოს შემადგენლობის მზაობა „რეალური“ საკონსტიტუციო კონტროლის ფუნქციის განსახორციელებლად. დღემდე განსაკუთრებით პრობლემატურად რჩება (იხ. დოქტრინალური შემადგენლობები: *Judicial Self-restraint, Political Question Doctrine, abgestufte Verhältnismäßigkeitskontrolle, Beck'sche Formel, Schumann'sche Formel* და სხვა.) და ურთულეს პროცესად მიიჩნევა მოსამართლეთათვის, საკონსტიტუციო კონტროლის ობიექტის (სამართალშეფარდების პროცესის კონტროლისას, მისი კონსტიტუციასთან შესაბამისობა და არა იერარქიული თანაფარდობის დაცვა საკანონმდებლო და ზოგადად, ნორმატიულ აქტებს შორის) მასშტაბების და ხარისხის კონკრეტიზაციის საკითხი საკონსტიტუციო სამართალწარმოებისას („რეალური“ საკონსტიტუციო კონტროლი). *ერქვანია თ.*, ნორმატიული საკონსტიტუციო სარჩელი როგორც კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის არასრულყოფილი ფორმა საქართველოში, 2014, <<https://emc.org.ge/ka/products/-normatiuli-sakonstitutsio-sarcheli-rogoris-konkretuli-sakonstitutsio-kontrolis-arasulqofili-forma-sakartveloshi>>, [20.11.2018].

პოლონეთში *ლეს ვალენსამ* „ტელე-რადიომაუწყებლობის საქმეზე“⁶⁴ 1994 წელს სცადა გადაეხვია საკონსტიტუციო ტრიბუნალის გადაწყვეტილებისაგან და ამ პოზიციას იმით ასაბუთებდა, რომ ტრიბუნალის გადაწყვეტილებას უკუქვევითი ძალა არ გააჩნდა, თუმცა 1995 წელს იმავე საკონსტიტუციო ტრიბუნალმა განმარტა, რომ მისი გადაწყვეტილება ჩვეულებრივ მოქმედებდა რეტროაქტიული ეფექტის ფარგლებშიც.⁶⁵

6. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა (კომპეტენციურ დავებზე)

იურიდიულ ლიტერატურაში მიჩნეულია, რომ საერთო სამართლის ქვეყნებში სასამართლო გადაწყვეტილება სამართალშეფარდების აქტია, თუმცა გარკვეულ შემთხვევებში პრეცედენტის სახით სამართლის წყაროსაც წარმოადგენს, განსხვავებით რომანულ-გერმანული სისტემებისგან, რომლებშიც მხოლოდ სამართალშეფარდების აქტად მიიჩნევა. თუმცა საკონსტიტუციო სასამართლო თავისი გადაწყვეტილების აღმასრულებელი ეფექტით და მოქმედების იურიდიული ბუნებით შეიძლება ითქვას, რომ, გარკვეულწილად, სამართლის წყაროსაც წარმოადგენს, მეორე მხრივ, მას საერთო სასამართლო თავის გადაწყვეტილებაში მხოლოდ დასაბუთებისთვის თუ გამოიყენებს, რამდენადაც საკონსტიტუციო სასამართლო მხოლოდ ნეგატიური კანონმდებლის ფუნქციას ასრულებს.⁶⁶ შეიძლება ითქვას, რომ *რენე დავიდის* მოსაზრება იმის შესახებ, რომ „მოსამართლე რომანულ-გერმანული სამართლის ქვეყნებში კანონმდებლად არ უნდა იქცეს“⁶⁷, საკონსტიტუციო სასამართლოზე ვერ გავრცელდება. სწორედ ამიტომ, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებას. შეიძლება ითქვას, რომ არაპირდაპირ სწორედ მისი გადაწყვეტილებით ხელმძღვანელობს კანონმდებელი,⁶⁸ როდესაც გადაწყვეტილებას იღებს და ფიქრობს იმაზეც, თუ რამდენად შეიძლება კონკრეტული საკანონმდებლო თუ სხვა ნორმატიული აქტი, შემდგომში გახდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს განსჯის საგანი.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს მდიდარი გამოცდილება არ აქვს კომპეტენციური დავების განხილვასთან დაკავშირებით. თუმცა ნაწილობრივ შეიძლება, დავეთანხმოთ ლიტერატურაში გამოთქმულ მოსაზრებას, რომ კომპეტენციური დავების მიზანს, დაცულიყო ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი, საკონსტიტუციო სასამართლო ახორციელებს

⁶⁴ აღნიშნულ საქმეზე პრეზიდენტის უფლებამოსილება გადაეყენებინა ტელერადიო მაუწყებლობის დირექტორი საგამონაკლისო წესად იქნა მიჩნეული.

⁶⁵ *შვარცი ჰ.*, კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, *ალექსიძე ქ.* (თარგმ.), თბ., 2003, 117.

⁶⁶ *მარინაშვილი მ., გელაშვილი ნ.*, საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების ადგილი სამართლის წყაროთა სისტემაში, *ჟურნ. „მართლმსაჯულება“*, № 3, 2007, 167-170.

⁶⁷ *დავიდი რ.*, თანამედროვეობის ძირითადი სამართლებრივი სისტემები, *ნინიძე თ.*, *სუმბათაშვილი ე.* (თარგმ.), *ნინიძე თ.* (რედ.), თბ., 1993, 125.

⁶⁸ კანონმდებელში არ ვგულისხმობთ მხოლოდ საკანონმდებლო ხელისუფლებას, არამედ ყველა იმ ორგანოს, რომელიც იღებს ან გამოსცემს ნორმატიულ აქტს.

სხვა კომპეტენციასთან მიმართებით.⁶⁹ ამ მხრივ კი შეიძლება იქნეს განხილული საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს რამდენიმე გადაწყვეტილება,⁷⁰ 2004 წლის 25 მაისის გადაწყვეტილება, რომლითაც საკონსტიტუციო სასამართლომ არაკონსტიტუციურად სცნო აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მიერ გამოცხადებული საგანგებო მდგომარეობა, ამ შემთხვევაში დავა წარმართა პარლამენტის დეპუტატებსა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მთავრობის მეთაურს შორის. საკონსტიტუციო სასამართლომ ცალსახად დაადგინა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის მესამე მუხლის შესაბამისად, საგანგებო მდგომარეობის გამოცხადება მხოლოდ უმაღლეს სახელმწიფო ხელისუფლებათა განსაკუთრებულ გამგეობას მიეკუთვნება. შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ გააუქმა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის მეთაურის 2004 წლის 7 იანვრის განკარგულება და ის ნორმატიული საფუძვლები, რომლებიც მას აძლევდა საშუალებას აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ფარგლებში გამოეცა ამგვარი აქტები. თუმცა ამ შემთხვევაში პარლამენტის წევრების ჯგუფის მიერ საკონსტიტუციო სასამართლოსთვის მიმართვის საფუძვლად დასახელებული იყო არა საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი, არამედ ამავე პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი, კომპეტენციური დავის საკითხების განხილვა იყო ხელისუფლების ვერტიკალური დანაწილების პრინციპის დარღვევა და არა ჰორიზონტალური დანაწილების პრინციპისა.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს, მართალია, არ აქვს პრაქტიკა უშუალოდ პრეზიდენტისა და მთავრობის ურთიერთობის დანაწილების საკითხებში, თუმცა გარკვეული გამოცდილება აქვს ზოგადად საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტის ფარგლებში კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებით, კერძოდ, აღნიშნული დავა მიმდინარეობდა საქართველოს პარლამენტის წევრებსა და საქართველოს განათლების სამინისტროს შორის.⁷¹ ამ დავაში საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფის მიერ საკონსტიტუციო სასამართლოში გასაჩივრებული იყო საქართველოს განათლების მინისტრის 1997 წლის 30 სექტემბრის № 469 ბრძანება, რომლის მიხედვით დგინდებოდა სკოლამდელი, დაწყებითი და ზოგად სასკოლო განათლებასთან დაკავშირებული თანადაფინანსების წესი, ხოლო პარლამენტის წევრთა ჯგუფი მიუთითებდა, რომ აღნიშნული ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს კონსტიტუციის 94-ე მუხლის, რომელიც ადგენდა, რომ მხოლოდ კანონით შეიძლება დაწესდეს ნებისმიერი სახის გადასახადი ან მოსაკრებელი, ხოლო ამ შემთხვევაში განათლების სამინისტრო არღვევდა კონსტიტუციას და იჭრებოდა საქართველოს პარლამენტის კომპეტენციის ფარგლებში. იქიდან გამომდინარე, რომ ამ საკითხს აწესრიგებდა მინისტრის ბრძანება, საკონსტიტუციო სასამართლომ ვერ მიიღო გადაწყვეტილება იმის გამო, რომ ამ ნორმატიული აქტის მიღების წესი იყო დარღვეული და ვერ ჩაითვლებოდა ნორმატიულ აქტად, შესაბამისად, ვერ გახდებოდა მისი განსჯადი. მართალია, ამ გადაწყვეტილებაში, ალბათ, მეტი სითამამე უნდა გამოეჩინა სასამართლოს, ვინაიდან საკონსტიტუციო სასამართლო მხედველობაში იღებს არა მხოლოდ აქ-

⁶⁹ კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 22.

⁷⁰ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2004 წლის 25 მაისის № 15/290 გადაწყვეტილება, 266.

⁷¹ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1998 წლის 29 იანვრის გადაწყვეტილება № 1/1/72-73.

ტის ფორმალურ ბუნებას, არამედ მის შინაარსსაც, მეორე მხრივ კი — საკონსტიტუციო სასამართლომ თავი აარიდა ამ საკითხზე გადაწყვეტილების მიღებას. აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვნად შეიძლება, იქნეს მიჩნეული ის საკითხი, რომ კომპეტენციური დავის პირობებში არსებითად იქნეს განხილული ყველა კატეგორიის დავა მიუხედავად იმისა, დავის საგნად წარმოდგენილია თუ არა ნორმატიული აქტი. პრინციპულად მნიშვნელოვანია რომ ყველანაირი თუნდაც ინდივიდუალური კონსტიტუციური სამართლებრივი აქტი და კონსტიტუციურ-სამართლებრივი რეალაქტი (ქმედება) შეიძლება გახდეს კომპეტენციური დავის ფარგლებში საკონსტიტუციო სასამართლოს განსჯადი, ვინაიდან სხვაგვარად რეალური ხელისუფლების დანაწილება ვერ განხორციელდება კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მეშვეობით.

გარდა ამისა, ინსტიტუციური კონფლიქტების გამოხატულება იყო, სწორედ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2000 წლის 13 ივნისის № 3/122, 128 და 2001 წლის 30 მარტის № 6134-139-140 გადაწყვეტილებები. ორივე დავაში მოსარჩელეს წარმოადგენდა საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფი, ხოლო მოპასუხე იყო — ცენტრალური საარჩევნო კომისია. გარდა ამისა, არსებობს რამდენიმე განჩინება, რომელიც უკავშირდება კომპეტენციური დავის განხილვას საკონსტიტუციო სასამართლოში, კერძოდ საქართველოს პარლამენტის წევრები დავობდნენ ფინანსთა სამინისტროსთან კომპეტენციურ საკითხებზე.⁷²

აქვე უნდა აღინიშნოს, საკონსტიტუციო სასამართლოს 1999 წლის 9 ნოემბერის № 1/7/87 განჩინება. აღნიშნული საკითხი ეხებოდა დავას საქართველოს პარლამენტის წევრებსა და საქართველოს პრეზიდენტს შორის, რომ მან დაარღვია მისი კომპეტენცია. სარჩელის შეტანის საფუძველი ამ შემთხვევაშიც იყო 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტი. ე. ი., კლასიკური კომპეტენციური დავა, თუმცა ამჯერადაც „თავი დაიძვრინა“ საკონსტიტუციო სასამართლომ იმ მოტივით, რომ აღნიშნულ კონფლიქტში დავის საგანს წარმოადგენდა პრეზიდენტის განკარგულებები, რომლებიც მიღებული იყო ახალი კონსტიტუციის მიღებამდე და შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლო განმარტებით მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ არც ამ შემთხვევაში იყო სახეზე ნორმატიული აქტი, ვინაიდან ასეთი გადაწყვეტილება არ ჰქონდა მიღებული იუსტიციის მინისტრს. ამ შემთხვევაშიც საკითხის ფორმალურობიდან გამომდინარე საკონსტიტუციო სასამართლომ თავიდან აირიდა შესაბამისი მსჯელობა.⁷³

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკა სულ რამდენიმე განჩინებას ითვლის კომპეტენციურ დავებთან დაკავშირებით. კერძოდ, კონსტიტუციის 89-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტთან ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობის საკითხის განსახილველად საკონსტიტუციო სასამართლოს სტატისტიკის მიხედვით სულ შევიდა ხუთი კონსტიტუციური სარჩელი.⁷⁴ აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში ხელისუფლების დანაწილება საქართველოში კონსტიტუციური მართლმსაჯულების მეშვეობით ვერ ხოციელდება, არა მხოლოდ იმიტომ, რომ სასამართლოს არ მიმართავენ ამ საკითხებზე გადაწყვეტილების მისაღებად, არამედ იმიტომაც, რომ სასამართლოც აშკარად არიდებდა თავს ამ მიმართულებით

⁷² საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1998 წლის 10 აპრილის განჩინება № 2/53/1.

⁷³ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1999 წლის 9 ნოემბერის განჩინება № 1/7/87.

⁷⁴ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, <<http://constcourt.ge/album/stat/9.gif>>, [20.11.2018].

საქმების განხილვას. „სახელმწიფოს უუნარობა მისი სხვადასხვა ორგანოების უთანხმოებათა აღმოფხვრის საქმეში საბოლოოდ საფრთხეს უქმნის სამართლებრივ უსაფრთხოებას და, ამდენად, თავისუფლებასაც“.⁷⁵

ამერიკის შეერთებული შტატების უზენაეს სასამართლოს არასოდეს უცდია თავი აერიდებინა კონფლიქტებს სახელმწიფო ხელისუფლებათა შორის. ხელისუფლების გამიჯვნის დოქტრინა 1787 წლის იქნა აღიარებული არა იმისათვის, რომ მათი ეფექტიანობა წაეხალისებინა, არამედ იმისათვის, რომ მათი თვითნებობა არ დაეშვა. მიზანი იყო არა ის, რომ თავიდან ყოფილიყო აცილებული უთანხმოება, არამედ ის, რომ ხალხი დაცული ყოფილიყო ავტოკრატიისაგან, სახელისუფლებო უფლებამოსილებების სამ სექციად გადანაწილების გარდაუვალი უთანხმოების საშუალებით.⁷⁶ აშშ-ში მოქმედებს ე. წ. *Political Question*-ის დოქტრინა, რომლის თანახმად, აშშ-ის უზენაეს სასამართლოს შეუძლია უარი თქვას საქმის განხილვაზე იმ მოტივით, რომ „საკითხი პოლიტიკურია“. პრაქტიკაში უზენაესი სასამართლო, ძირითადად, უარს ამბობს საგარეო-პოლიტიკური თემების განხილვაზე. *Political Question*-ის ამერიკული დოქტრინა ნაკლებად არის გავრცელებული გერმანიასა და კონტინენტური ევროპის სხვა ქვეყნებში. გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლომ განავითარა *Political Question*-ის საკუთარი დოქტრინა.⁷⁷ გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლო არ ახდენს იმ საკითხების დიფერენცირებას, რომელიც პოლიტიკური შინაარსის გამო არ ექვემდებარება სასამართლო განხილვას. ამავე დროს, გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლო არ გაურბის პოლიტიკურად მნიშვნელოვანი საკითხების განხილვას, რომლებსაც შეიძლება დიდი გავლენა ჰქონდეს პოლიტიკურ სისტემაზე. შეიძლება ითქვას, რომ გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლო გახდა პოლიტიკური ცხოვრების მნიშვნელოვანი სახელისუფლებო ფაქტორი. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადანაცვლებები განსაზღვრავს ხელისუფლების ჩარჩოებს არა მარტო ცალკეული შემთხვევებისათვის, არამედ მთლიანად პოლიტიკისათვის და არც თუ ისე იშვიათად, გავლენას ახდენს პოლიტიკის შინაარსზეც.⁷⁸ ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში, როგორც ამ შემთხვევაში საქართველო, როგორც კონტინენტური ევროპული სამართლის სიტემის ქვეყანამ მნიშვნელოვანწილად უნდა გაიზიაროს ევროპული გამოცდილება და ე. წ. *Political Question*-ის საკითხები უფრო აქტიურად განიხილოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წიაღში, რა თქმა უნდა, სათანადო წინაპირობების არსებობის შემთხვევაში.

7. დასკვნა

კომპეტენციური დავა არის ხელისუფლების დანაწილებისა და სრულყოფილი რეალიზაციის გარდაუვალი გამოსავალი, რომელიც უფრო მეტად დამკვიდრებულია შერეული მმართვე-

⁷⁵ შაიო ა., ხელისუფლების თვით შეზღუდვა (კონსტიტუციონალიზმის შესავალი), *მაისურაძე მ.* (თარგმ.), *ნინიძე თ.* (რედ.), თბ., 2003, 92.

⁷⁶ იქვე, 92-93, შეად. *Myers v. United States*, 272 US 293 (1926).

⁷⁷ ხუბუა გ., საკონსტიტუციო სასამართლო სამართალსა და პოლიტიკას შორის, ჟურნ. „საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა“, № 9, 2016, 5.

⁷⁸ იქვე.

ლობის მოდელების ნახევრად საპრეზიდენტო სისტემებში, რომლებშიც არ არის სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოთა ფუნქციები მკვეთრად გამიჯნული და შედარებით ნაკლებად არის გავრცელებული ისეთ სახელმწიფოებში, რომლებშიც სახელისუფლებო სისტემა ხისტად არის დანაწილებული. შეიძლება ითქვას, რომ დავა ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოთა შორის ბუნებრივი კონსტიტუციური მოვლენაა და არ უნდა აღიქმებოდეს, როგორც კრიზისი ხელისუფლების ფუნქციონირების საკითხში, პირიქით, ყველა სახელმწიფო ორგანო მიზანმიმართულად უნდა ეცადოს თავისი კომპეტენციის ფარგლებში აღმოფხვრას ამგვარი შეუთავსებლობა სახელისუფლებო ფუნქციებში, განსაკუთრებით კი ამ მხრივ უნდა იქნეს გამოყენებული საკონსტიტუციო სასამართლოს რესურსი. საკონსტიტუციო სასამართლომ კომპეტენციური დავა უნდა განიხილოს არსებითად და გადაწყვიტოს ყველა შესაძლო ჰიპოთეტურ შემთხვევაშიც კი, ამგვარი დავის კვალიფიცირებიდან გამომდინარე და იმის გათვალისწინებით, რომ ამგვარი დავის გადაწყვეტის უმთავრეს სამართლებრივ ალტერნატივას სწორედ აღნიშნული სასამართლო წარმოადგენს. ამას გარდა, სასამართლომ ყველა შემთხვევაში ფართოდ უნდა დაინახოს საკითხი და გადაწყვეტილების მიღებისას იმსჯელოს ზოგადად სახელმწიფო მმართველობის მოდელის ბუნებიდან გამომდინარე. შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სახელმწიფო ხელისუფლების კონსტიტუციური ორგანიზაციის პრაქტიკული ნაწილი მოქცეული იყოს სამართლის ჩარჩოში და სწორედ ამგვარი სამართლებრივი პრიმატის ფარგლებში განვითარდეს კონსტიტუციონალიზმის იდეაც და ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის რეალიზებაც ამგვარად განხორციელდეს. რა დროსაც განსაკუთრებული როლი და წამყვანი ადგილი უნდა ეკავოს შესაბამის კონსტიტუციურ ინსტიტუტს, საკონსტიტუციო სასამართლოს, რომლის შესაბამისი კომპეტენციით უზრუნველყოფილი იქნება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის თანმიმდევრული განვითარება და სრულყოფილი რეალიზება.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს პარლამენტის უწყებები, 31-33, 24/08/1995.
2. საქართველოს ორგანული კანონი „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“, პარლამენტის უწყებანი, 001, 27/02/1996.
3. ალასანია გ., პრეზიდენტის აღმასრულებელი ხელისუფლების ფარგლები საქართველოს კონსტიტუციით, სასემინარო ნაშრომი, თბ., 2008, 23.
4. ბეჟუაშვილი გ., თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის როლი საქართველოს საგარეო პოლიტიკის განხორციელებაში, საქართველო და საერთაშორისო სამართალი, კორკელია კ., სესიაშვილი ი. (რედ.), თბ., 2001, 27.
5. ბეჟუაშვილი გ., საქართველოს საგარეო პოლიტიკის საკონსტიტუციო სამართლებრივი საფუძვლები, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, № 3, 2001, 57.
6. გენაძე გ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულება და პოლიტიკა?! (გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის მაგალითზე), „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, 1-ლი მე-2 კვ., 1999, 74, 75, 81, 82.
7. დავიდი რ., თანამედროვეობის ძირითადი სამართლებრივი სისტემები, ნინიძე თ., სუმბათაშვილი ე. (თარგმ.), ნინიძე თ. (რედ.), თბ., 1993, 125.

8. ერქვანია თ., ნორმატიული საკონსტიტუციო სარჩელი როგორც კონკრეტული საკონსტიტუციო კონტროლის არასრულყოფილი ფორმა საქართველოში, 2014, <<https://emc.org.ge/ka/products/-normatiuli-sakonstitutsio-sarcheli-rogorcs-konkretuli-sakonstitutsio-kontrolis-arasruloqfili-forma-sakartveloshi>>.
9. კახიანი გ., საკონსტიტუციო კონტროლის ინსტიტუტი და მისი პრობლემები საქართველოში: კანონმდებლობისა და პრაქტიკის ანალიზი, თბ., 2008, 22, 24, 32-33, 147, 197, 237.
10. კვერენჩილაძე გ., საქართველოს მთავრობის კონსტიტუციური სტატუსი (კონსტიტუციის 78-ე მუხლის კომენტარი), თანამედროვე საკონსტიტუციო სამართალი, კვერენჩილაძე გ., გეგენავა დ. (რედ.), წიგნი I, თბ., 2012, 8-9, 19.
11. ლიბერალი, რა მნიშვნელობა აქვს, ვინ მოაწერს ხელს ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებას?, 2014, <<http://liberali.ge/blogs/view/5903/ra-mnishvneloba-aqvs-vin-moatsers-khels-evrokavshirtan-asotsirebis-shetankhmebas>>.
12. მარინაშვილი მ., გელაშვილი ნ., საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების ადგილი სამართლის წყაროთა სისტემაში, ჟურნ. „მართლმსაჯულება“, № 3, 2007, 167-170.
13. მენაბდე ვ., ვინ უნდა მოაწეროს ხელი ასოცირების ხელშეკრულებას, ლიბერალი, 2014, <<http://liberali.ge/blogs/view/5889/vin-unda-moatseros-kheli-asotsirebis-khelshekrulebas>>.
14. ნაკაშიძე მ., ხელისუფლების განშტოებებთან პრეზიდენტის ურთიერთობათა თავისებურებები მართველობის ნახევრად საპრეზიდენტო სისტემებში, თბ., 2010, 210, 226.
15. პაპუაშვილი გ., საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის 1921 წლის კონსტიტუცია (90 წლის გადასახედიდან), მე-2 გამოც., ბათუმი, 2013, 24.
16. საერთაშორისო გამჭვირვალობა – საქართველო, ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმებას ხელი საქართველოს პრეზიდენტმა უნდა მოაწეროს, 2014, <<https://www.transparency.ge/ge/blog/evrokavshirtan-asotsirebis-shetankhmebas-kheli-sakartvelos-prezidentma-unda-moatseros>>.
17. შაიო ა., ხელისუფლების თვით შეზღუდვა (კონსტიტუციონალიზმის შესავალი), მაისურაძე მ. (თარგმ.), ნინიძე თ. (რედ.), თბ., 2003, 45, 92-93, 283.
18. შვარცი ჰ., კონსტიტუციური მართლმსაჯულების დამკვიდრება პოსტკომუნისტურ ევროპაში, ალექსიძე ე. (თარგმ.), თბ., 2003, 112, 114, 117, 119, 120, 149, 415.
19. ხუბუა გ., საკონსტიტუციო სასამართლო სამართალსა და პოლიტიკას შორის, ჟურნ. „საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა“, № 9, 2016, 5, 8.
20. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის განმწესრიგებელი სხდომის 2015 წლის 12 ოქტომბრის № 3/6/668 საოქმო ჩანაწერი.
21. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2004 წლის 25 მაისის № 15/290 გადაწყვეტილება, 266.
22. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1998 წლის 29 იანვრის გადაწყვეტილება №1/1/72-73.
23. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1998 წლის 10 აპრილის № 2/53/1 განჩინება.
24. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 1999 წლის 9 ნოემბერის განჩინება № 1/7/87.
25. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2000 წლის 13 ივნისის გადაწყვეტილება № 3/122, 128.
26. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2001 წლის 30 მარტის გადაწყვეტილება № 6134-139-140.

27. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2003 წლის 22 მაისის № 3გ-ად-440-კს-03 განჩინება, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი ადმინისტრაციულ და სხვა კატეგორიის საქმეებზე, *ჯორბენაძე ს. (რედ.)*, № 7, თბ., 2003, 1769-1773.
28. მოლდოვის მოქალაქე მარიანა კიკუ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, საქართველოს საკონსტიტუციოს სასამართლოს 2012 წლის 14 დეკემბრის № 1/5/525 განჩინება.
29. ავსტრიის მოქალაქე მათიას ჰუტერი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 ივნისის № 1/2/563 განჩინება.
30. *Council on Foreign Relations*, Balance of U.S. War Powers, 2013, <<http://www.cfr.org/united-states/balance-war-powers-us-president-congress/p13092>>.
31. *Elgie R.*, The Politics of Semi-Presidentialism, 1999, <http://www.researchgate.net/publication/26510-1267_The_Politics_of_Semi-Presidentialism>.
32. *McQuire K. A.*, President — Prime Minister Relations, Party System, and Democratic Stability in Semi-presidential Regimes, Comparing the French and Russian Models, *Texas International Law Journal*, Vol. 47(2), 2012, 429.
33. *Ipsen J.*, *Statrecht*, München, 1996, 245.
34. *Protsyk O.*, Intra-Executive Competition between President and Prime Minister: Patterns of Institutional Conflict and Cooperation under Semi-presidentialism, *Politik Studies*, Vol. 54, 2006, 222 .
35. *Sedelius T., Mashtaler O.*, Two Decades of Semi-presidentialism: Issues of Intra-executive Conflict in Central and Eastern Europe 1991-2011, *East European Politics*, № 29:2, 2013, 115.
36. *Wesel U.*, Die Zweite Kreise, *Zeit* № 40, September, 1995.
37. *Marbury v. Madison*, 5 U.S. 137 (1803).
38. *Myers v. United States*, 272 US 293 (1926).
39. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, <<http://constcourt.ge/album/stat/9.gif>>.
40. <<http://constcommission.ge/1-6>>.
41. <<http://constcommission.ge/1921>>.